

Nationaal Vrijheidsonderzoek 2020

Froukje Demant (Nationaal Comité 4 en 5 mei)

Iris Glas (Nationaal Comité 4 en 5 mei)

Marije Oudejans (CentERdata)

Fotografie: Martijn Bloemhard, Ben Houdijk,

Ily Njikiktjen

INLEIDING

Het Nationaal Comité 4 en 5 mei doet in het Nationaal Vrijheidsonderzoek jaarlijks onderzoek naar het draagvlak voor de Dodenherdenking en Bevrijdingsdag onder de Nederlandse bevolking. In het onderzoek van dit jaar wordt daarnaast speciale aandacht geschonken aan hoe Nederlanders vrijheid beleven. 2020 is een bijzonder jaar. Het is namelijk 75 jaar geleden dat Nederland werd bevrijd. Aan de andere kant kwam, terwijl het Nationaal Vrijheidsonderzoek net van start was gegaan, het eerste geval van besmetting met het coronavirus in Nederland naar buiten. Dit zet ideeën over vrijheid mogelijk in een heel ander daglicht.

LEESWIJZER

Op de eerstvolgende pagina's vindt u een samenvatting met de belangrijkste bevindingen.

In het deel daarna, getiteld 'Dodenherdenking 4 mei', wordt verder ingegaan op de resultaten met betrekking tot de Dodenherdenking. In hoeverre hecht men belang aan de Nationale Herdenking en hoe heeft men vorig jaar (2019) bij 4 mei stilgestaan? Hierbij wordt steeds gekeken naar de verschillen tussen mensen op het gebied van opleidingsniveau, migratieachtergrond en leeftijd.

In het daaropvolgende deel presenteren we de resultaten over de mate waarin men stilstaat bij en belang hecht aan Bevrijdingsdag op 5 mei. Ook hierbij wordt gekeken of er verschillen zijn tussen mensen met verschillende achtergrondkenmerken.

Dit jaar zijn we in het onderzoek extra ingegaan op het thema vrijheid. Deze bevindingen staan beschreven in het laatste deel.

Tot slot volgt de onderzoeksverantwoording met daarin een overzicht van de respons en steekproefsamenstelling. Hierin staan meer details over de samenstelling van de groepen op het gebied van opleiding, migratieachtergrond en leeftijd.

LISS PANEL

Voor de jaarlijkse meting van het Nationaal Vrijheidsonderzoek wordt vanaf 2020 gebruik gemaakt van het LISS panel van CentERdata. Het LISS panel bestaat uit ongeveer 5.000 huishoudens, verspreid over heel Nederland. Voor dit onderzoek is daarvan een steekproef genomen en uiteindelijk hebben ruim 1.700 personen aan het onderzoek meegedaan. De vragenlijst is voorgelegd in de maand maart 2020, maar de vragen over de Nationale Herdenking en Bevrijdingsdag gaan over 4 en 5 mei 2019. De LISS panelleden worden de komende jaren gevolgd. Zij krijgen voor een deel steeds dezelfde vragen over 4 en 5 mei, maar er komen ook wisselende thema's aan bod.

DRAAGVLAK 4 EN 5 MEI

Een ruime meerderheid van de Nederlandse bevolking (88%) vindt de Nationale Herdenking op 4 mei belangrijk of heel belangrijk. Het percentage dat vorig jaar op deze dag om 20 uur 's avonds twee minuten stilte heeft gehouden, is nagenoeg even hoog (89%). De Tweede Wereldoorlog leeft nog steeds onder deze groep: men vindt dat de slachtoffers van deze oorlog herdacht moeten worden, en dat we moeten stilstaan bij de mensen die voor onze vrijheid hebben gevochten. Hoewel 4 en 5 mei voor veel mensen logischerwijs aan elkaar gelinkt zijn en beide dagen een breed draagvlak hebben, is de Dodenherdenking net iets belangrijker voor de meeste Nederlanders dan Bevrijdingsdag. Dit blijkt uit het antwoord op de vraag hoe belangrijk men Bevrijdingsdag vindt: 81% geeft aan dit belangrijk of heel belangrijk te vinden. De Dodenherdenking werd in 2019 dan ook door een grotere groep gevolgd via televisie, radio of andere media dan Bevrijdingsdag.

Bij Bevrijdingsdag denken mensen aan de festivals en feesten, het ontsteken van het bevrijdingsvuur en het 5 mei concert. Naast dat Bevrijdingsdag mensen aanspreekt omdat ze het een gezellige dag vinden om met vrienden en familie te vieren, vindt men het ook een belangrijk moment van bezinning om zo bewust stil te staan bij het leven in vrijheid.

Veel mensen staan op de een of andere manier stil bij zowel 4 als 5 mei. De groep die niets doet is klein. De meest genoemde reden waarom men niet stilstaat bij beide dagen is dat de activiteiten en rituelen niet aanspreken. Hoewel beide dagen voor de meeste Nederlanders nog altijd zeer relevant zijn, is het interessant om te kijken hoe specifieke groepen als jongeren (tot 24 jaar) en mensen met een niet-westerse migratieachtergrond 4 en 5 mei beleven. Deze groepen geven relatief minder vaak aan dat ze de Dodenherdenking en Bevrijdingsdag belangrijk vinden.

VRIJHEID IN 2020

Maar liefst de helft van de Nederlanders vindt dat vrijheid tegenwoordig steeds minder vanzelfsprekend is. Een nog groter deel, namelijk 61%, denkt dat mensen wel eens kunnen gaan vergeten hoe belangrijk vrijheid is. De Tweede Wereldoorlog is de gebeurtenis uit het verleden die de ideeën over vrijheid en onvrijheid van de meeste mensen heeft gekleurd. Ook recentere gebeurtenissen, zoals de aanslag op het World Trade Center in New York, de val van de Berlijnse muur en de aanslagen in verschillende Europese steden hebben mensen aan het denken gezet. Nederlanders vinden dat veel verschillende zaken te maken hebben met het gevoel van vrijheid. Of we nu een onderwerp noemen als vrijheid van meningsuiting of financiële onafhankelijkheid, ten minste twee derde van de ondervraagden vindt dat deze zaken te maken hebben met vrijheid.

De meeste mensen vinden dat ze in Nederland voor hun mening en opvattingen kunnen uitkomen. Het gevoel van vrijheid is bij ongeveer driekwart van de mensen de afgelopen vijf jaar gelijk gebleven of toegenomen. Hierbij maakt het niet uit of iemand een migratieachtergrond heeft of niet. Jongeren hebben meer ervaren dat hun vrijheid is toegenomen dan ouderen.

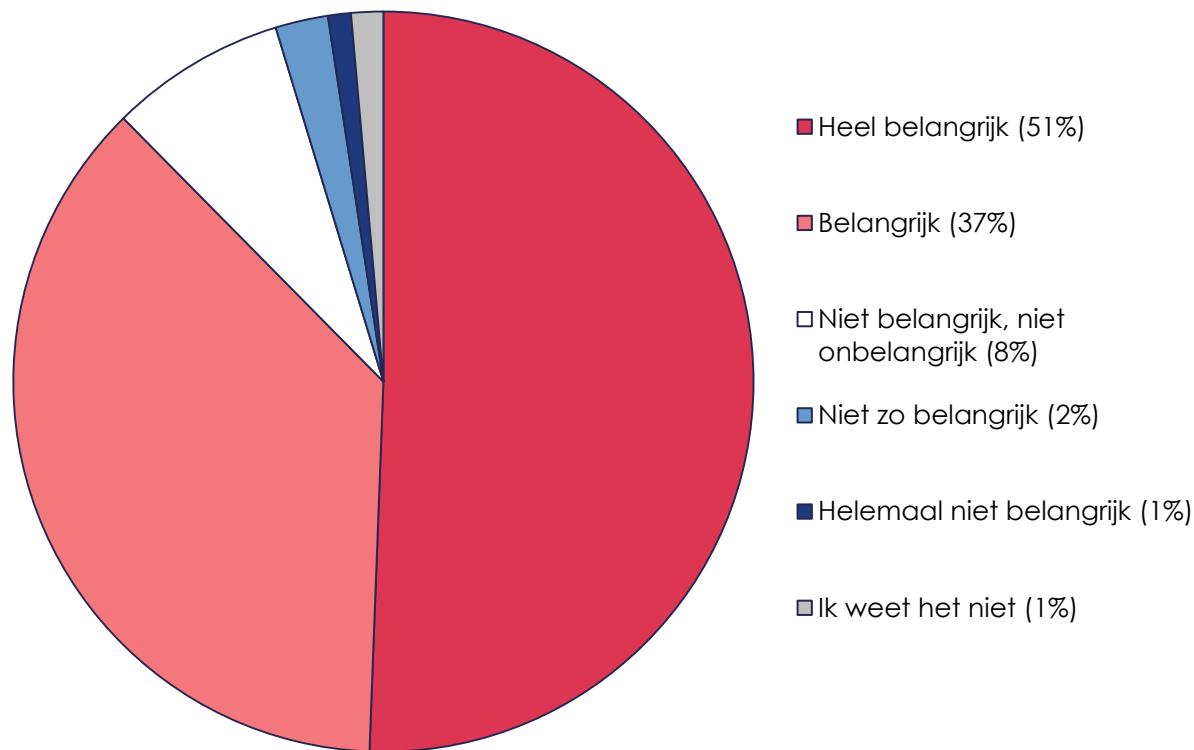
Bijna twee derde van de Nederlandse bevolking is van mening dat je iets kunt doen voor het behoud van je eigen vrijheid. Wat dit inhoudt is voor mensen heel verschillend. Men geeft aan het stemmen op een politieke partij te zien als een uiting van opkomen voor de eigen vrijheid, maar ook jezelf kunnen ontworstelen uit een slechte relatie wordt als bevrijdend gezien.

Dodenherdenking 4 mei

Hoe belangrijk vindt u de jaarlijkse Dodenherdenking op 4 mei?

Verschillen (1)

De meeste Nederlanders vinden de jaarlijkse Dodenherdenking belangrijk of heel belangrijk. Het aandeel dat aangeeft het niet belangrijk te vinden is heel klein (3%).

Van de mensen met als hoogste opleidingsniveau **basisschool**, vindt 72% de jaarlijkse Dodenherdenking (heel) belangrijk. Bij alle andere opleidingsniveaus is dit 88% of hoger.

Qua leeftijd is er een duidelijk onderscheid zichtbaar tussen jongeren en mensen boven de 45 jaar. Driekwart van de **jongeren tot 24 jaar** ziet het belang van de Dodenherdenking. Tussen de 25 en 45 jaar loopt dit percentage al iets op, en **vanaf 45 jaar** ligt het aandeel dat de jaarlijkse Dodenherdenking belangrijk vindt rond de 90%.

Waarom vindt u 4 mei niet belangrijk?

"Te lang geleden."

"Het is altijd belangrijk ons verleden niet te vergeten. Om daar nou een ritueel of een minuut stilte aan te hangen doet mij niet zo veel. De speeches en dergelijke hangen aan elkaar van clichés."

"Er zijn de laatste decennia talloze vreselijke oorlogen waar men niet ingrijpt of amper bij stil staat, zoals bijvoorbeeld Syrië."

"Ik kom uit Mexico en voel geen verbintenis met de Tweede Wereldoorlog."

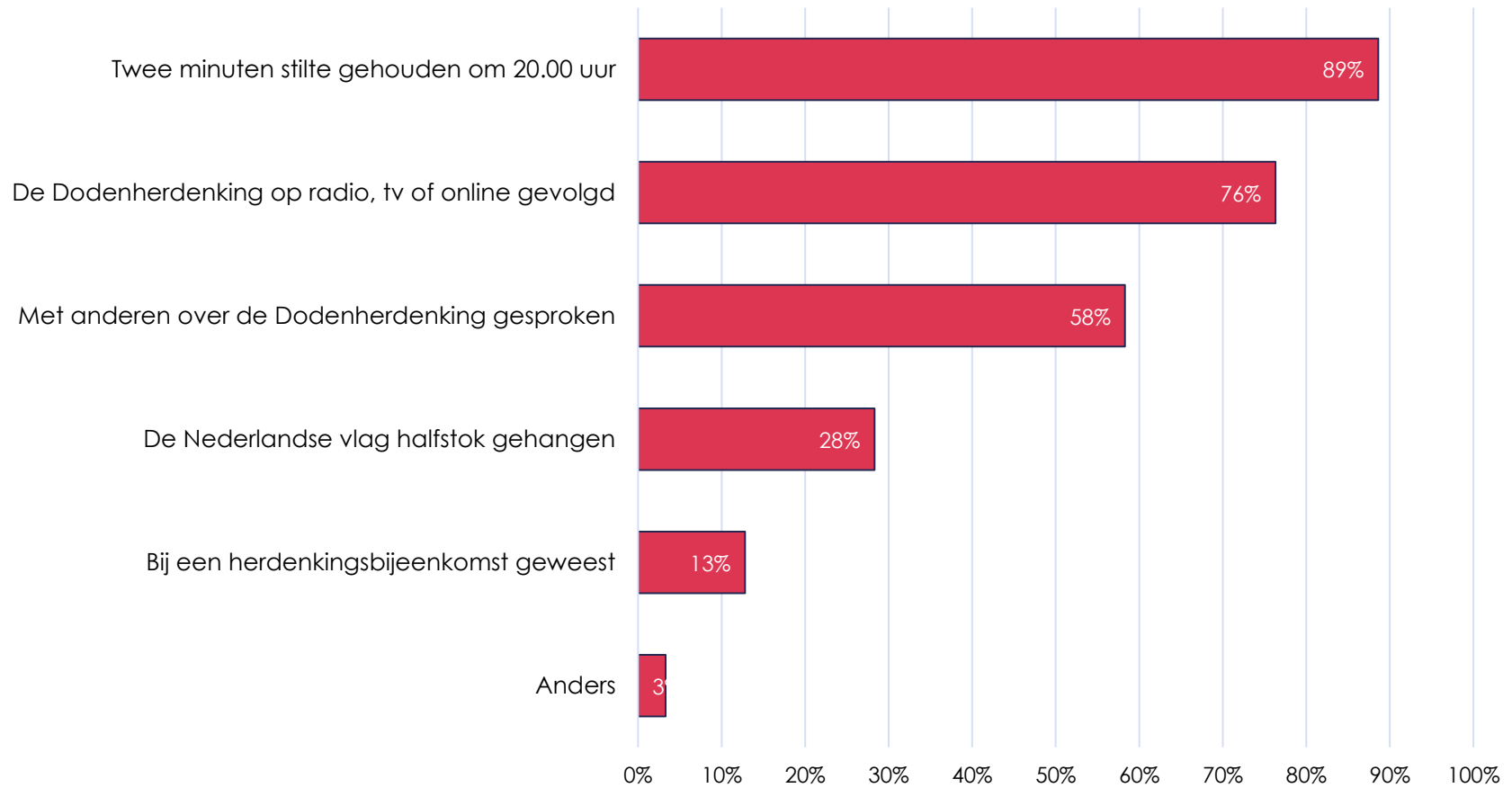
"Het is wel belangrijk wat betreft onze vrijheid en dat we geen oorlog meer willen. Maar het helpt niet als ik hieraan mee doe. Ik doe het anders, op mijn manier."

Verschillen (2)

Mensen met een **niet-westerse migratieachtergrond** (zowel eerste als tweede generatie) vinden de Dodenherdenking minder vaak belangrijk (rond 70%) dan mensen met een Nederlandse achtergrond (90%). Mensen met een westerse migratieachtergrond zitten hier tussenin, maar wijken niet significant af. Van de mensen met een **westerse migratieachtergrond** vindt 85% 4 mei (heel) belangrijk.

Hoe heeft u vorig jaar stilgestaan bij de Dodenherdenking?

PARTICIPATIE 4 MEI

OPLEIDINGSNIVEAU

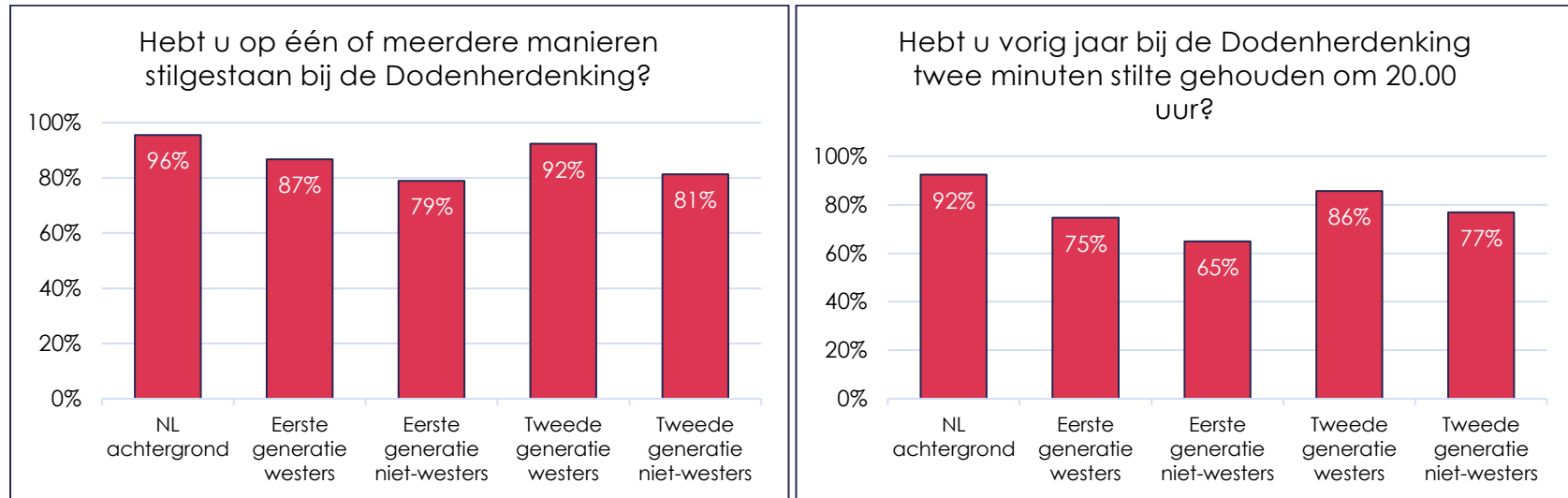
Mensen met basisschool als hoogste opleidingsniveau geven vaker aan dat ze *niets* hebben gedaan aan 4 mei (15%), dan mensen met een hoger opleidingsniveau (tussen 5% en 8%). **Universitair geschoolden** hebben op 4 mei relatief *minder vaak* de Nederlandse vlag halfstok gehangen (16%). Bij andere groepen ligt dit rond een derde. De groep die universitair is opgeleid onderscheidt zich eveneens doordat ze vaker aangeven met anderen over de Dodenherdenking te hebben gesproken (67%), net als de **hbo-ers** (63%). Bij lager opgeleiden ligt dit aandeel tussen de 50% en 60%. Er is *geen onderscheid* te zien als het gaat om het houden van twee minuten stilte op 4 mei om 20.00 uur. Het volgen van de Dodenherdenking op radio, tv of online werd *het vaakst* gedaan door mensen met een **vmbo** opleiding (84%). Bij andere groepen heeft tussen de 70% (basisonderwijs, universiteit) en 78% (havo/vwo, hbo) Dodenherdenking gevolgd op tv, radio of internet.

LEEFTIJD

96% van de **65-plussers** heeft op de een of andere manier stilgestaan bij de Dodenherdenking op 4 mei. Van de **16-24 jarigen** is dit 88%. Het halfstok hangen van de Nederlandse vlag werd relatief veel gedaan bij deze laatste groep (34%): dit kan er mee te maken hebben dat een deel nog bij de ouders woont. Onder de **25-34 jarigen** werd dit namelijk maar door 18% gedaan. Wanneer we kijken naar de inachtneming van de twee minuten stilte, zien we weer dat de jongste en oudste personen van elkaar afwijken: 83% van de jongeren (16-24 jaar) is twee minuten stil geweest tegenover 92% van de 65-plussers. Ook het volgen van de Dodenherdenking via kanalen als tv, radio of internet werd door **65-plussers** *meer* gedaan (86%) dan door mensen jonger dan 65 jaar. Onder de 35 jaar werd 4 mei slechts door 65% gevolgd via de media. We zien geen verschillen tussen leeftijdsgroepen als het gaat om het spreken met anderen over de Dodenherdenking.

MIGRATIEACHTERGROND

Van de mensen met een **Nederlandse achtergrond** heeft 96% iets gedaan aan de Dodenherdenking op 4 mei. Onder zowel de **eerste** als de **tweede generatie** met een **niet-westerse migratieachtergrond** is het aandeel dat op een of andere manier heeft stilgestaan bij de Dodenherdenking op 4 mei het kleinst: gemiddeld 80%.

De **eerste generatie** met een **niet-westerse migratieachtergrond** is het minst vaak twee minuten stil geweest tijdens 4 mei (65%). Van de **tweede generatie** met **niet-westerse migratieachtergrond** is ruim driekwart twee minuten stil geweest om 20.00 uur. Van de mensen met een **Nederlandse achtergrond** is 92% twee minuten stil geweest op 4 mei.

Het halfstok hangen van de Nederlandse vlag werd gedaan door 32% van de mensen met een Nederlandse achtergrond; bij groepen met een migratieachtergrond is dit 18% of lager.

BELANGRIJKSTE REDENEN OM STIL TE STAAN BIJ DE DODENHERDENKING

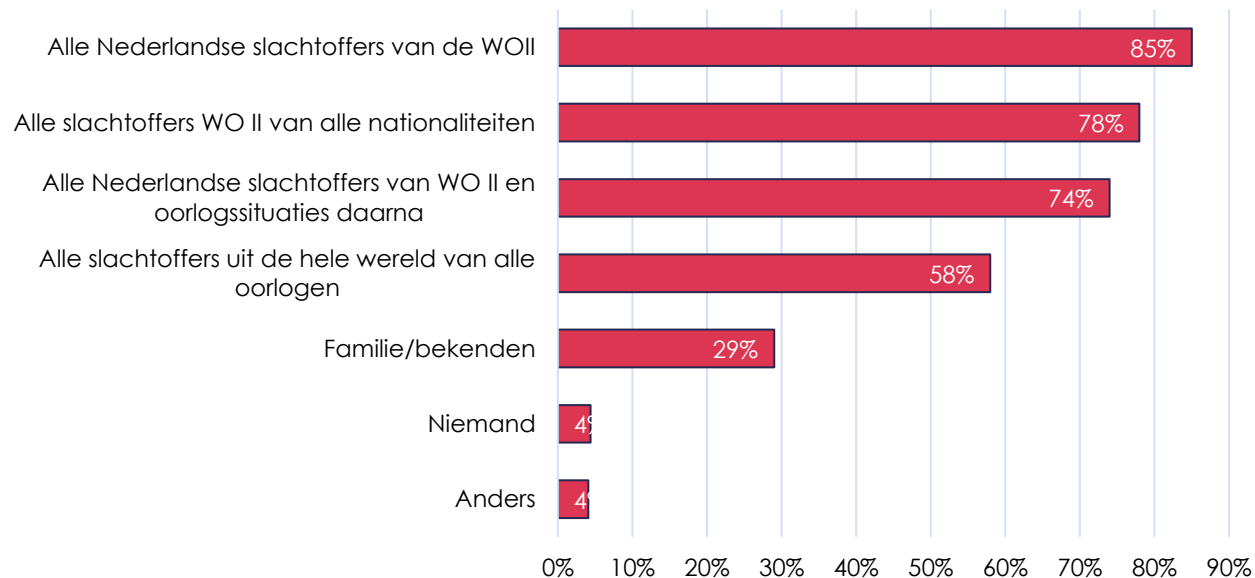
REDEN	PERCENTAGE
Ik vind het belangrijk om stil te staan bij de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog	95%
Ik vind het belangrijk om stil te staan bij het belang van vrijheid	95%
Uit dankbaarheid voor de mensen die voor onze vrijheid hebben gevochten	94%
Omdat de Tweede Wereldoorlog een belangrijk deel van ons verleden is	93%
Omdat we de Tweede Wereldoorlog niet moeten vergeten	93%
Ik vind het belangrijk om stil te staan bij slachtoffers van oorlogen die na de Tweede Wereldoorlog plaatsvonden	88%
Het is een moment om te realiseren wat écht belangrijk is in het leven	83%
Het is mijn manier om aan te geven dat ik nooit meer oorlog wil	78%
De activiteiten en rituelen op 4 mei spreken mij aan	68%
Omdat het zo hoort	67%
Ik ben geïnteresseerd in de Tweede Wereldoorlog	64%
Uit angst dat zo iets weer kan gebeuren	45%
Ik ken persoonlijk mensen die slachtoffer zijn/waren van oorlog en vind het daarom belangrijk	35%

Waarom staat niet iedereen stil bij de Dodenherdenking?

De groep mensen die helemaal niet stilstaat bij de Dodenherdenking is klein: slechts 7% van de Nederlanders.

De meest gehoorde reden om *niet* stil te staan bij de Dodenherdenking is dat de rituelen en activiteiten op 4 mei de mensen niet aanspreken (59%). Circa de helft van de mensen die niet stilstaat bij 4 mei vindt dat er al genoeg aandacht voor de Tweede Wereldoorlog is (49%). Daarnaast voelt 46% zich niet aangesproken door het verhaal dat wordt verteld op 4 mei. Ook het feit dat men op andere momenten al stilstaat bij oorlogsslachtoffers (45%) of bij de Tweede Wereldoorlog (37%) of dat men de Dodenherdenking niet interessant vindt (43%) dragen eraan bij dat men zich op 4 mei liever met andere zaken bezighoudt. Overige redenen worden door een derde of minder genoemd.

Wie herdenkt u zelf op 4 mei?

De focus van de jaarlijkse Dodenherdenking ligt voor de meeste mensen persoonlijk bij de Tweede Wereldoorlog. Bij de vraag wie men herdenkt tijdens 4 mei was het mogelijk, net als bij veel andere vragen, om meerdere antwoorden te geven. Bijna net zoveel mensen geven aan slachtoffers van alle nationaliteiten te herdenken als Nederlandse slachtoffers. Ook slachtoffers van andere oorlogen, ongeacht hun nationaliteit, worden door ruim de helft van de ondervraagden herdacht. Bijna een derde herdenkt (ook) overleden familie en kennissen. Het beeld dat we hier zien verschilt opvallend met dat van vorige jaren (toen de vragen bij een andere steekproef werden afgenomen). In bovenstaande figuur ligt de focus op de Tweede Wereldoorlog, waar in 2018 en 2019 het meest werd genoemd dat alle oorlogsslachtoffers van alle oorlogen worden herdacht. In deze jaren kon maar één antwoord worden gekozen. De hoge percentages bij de top 3 van dit jaar duiden erop dat veel mensen meerdere antwoorden aanvinken. Waarom in de voorgaande jaren 'Alle slachtoffers uit de hele wereld van alle oorlogen' het meest werd genoemd en dit jaar niet, is niet geheel duidelijk. Het is belangrijk om de trend in de komende jaren te volgen.

WIE HERDENKT WIE?

OPLEIDINGSNIVEAU

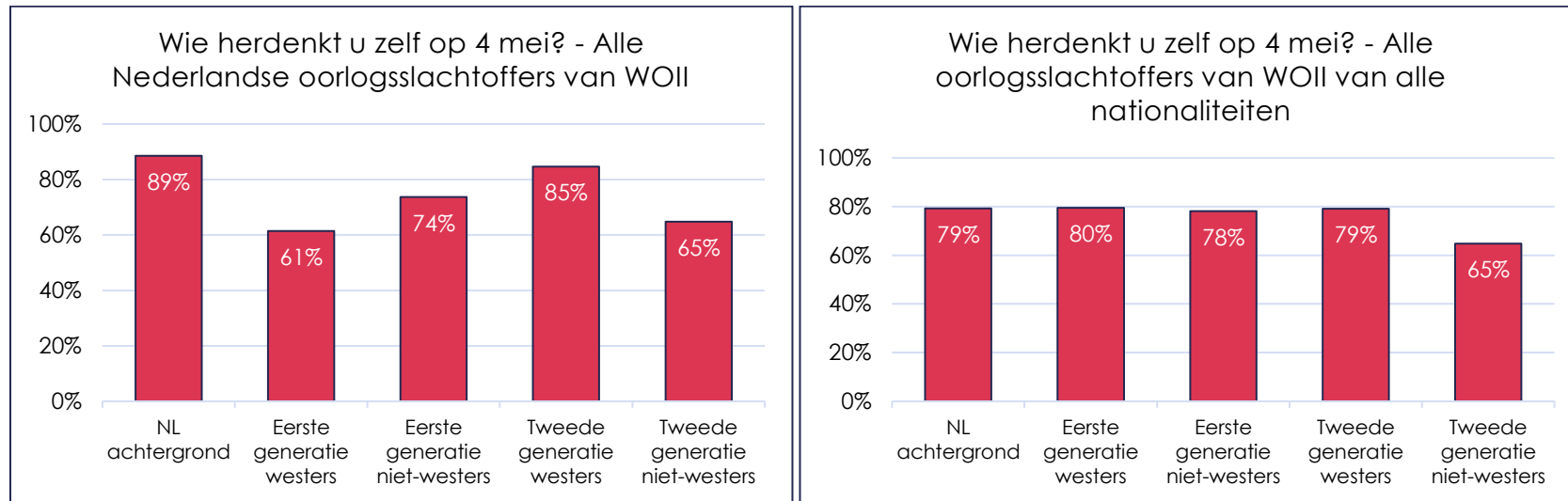
Wanneer we mensen van verschillende opleidingsniveaus vergelijken, zien we alleen verschillen bij het herdenken van de Nederlandse slachtoffers (zowel van WOII als oorlogen daarna) en bij het herdenken van *alle* slachtoffers van *alle* oorlogen. Mensen met als hoogste opleidingsniveau **basisonderwijs** geven relatief *minder vaak* aan Nederlandse slachtoffers te herdenken (77% Nederlandse slachtoffers van WOII, 64% Nederlandse slachtoffers van alle oorlogen). Het antwoord 'alle oorlogsslachtoffers uit de hele wereld van alle oorlogen' wordt *minder vaak* gegeven door mensen met een **universitaire** achtergrond (46%). Hoewel er geen duidelijk patroon is aan te wijzen in de uitkomsten voor hoog- of laagopgeleid, geldt voor zowel mensen met basisschoolniveau als universitair niveau dat ze bij deze vraag gemiddeld minder antwoorden hebben aangevinkt dan mensen met een ander opleidingsniveau.

LEEFTIJD

Bij alle categorieën zien we verschillen tussen oudere en jongere mensen. Het meest opvallende, maar ook te verwachten, is het aandeel dat familie en bekenden herdenkt. Of dit bekenden en familieleden zijn die tijdens een oorlog zijn omgekomen of wiens overlijden niets te maken heeft met oorlog, is in de vragenlijst niet gespecificeerd. Onder de **65-plussers** staat maar liefst 39% tijdens Dodenherdenking stil bij het overlijden van een naaste, van de **jongeren tot 24 jaar** is dit 14%. Wie herdenken de 16-24 jarigen op 4 mei? Aan de ene kant wijken de jongeren niet af van het gemiddelde: ook zij herdenken voornamelijk de Nederlandse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog en de slachtoffers van andere nationaliteiten van deze oorlog, zij het in mindere mate dan de oudere respondenten. Het enige waarin ze zich onderscheiden van de oudere bevolking is dat ze vaker zeggen niemand te herdenken (8%), en minder vaak familie of bekenden.

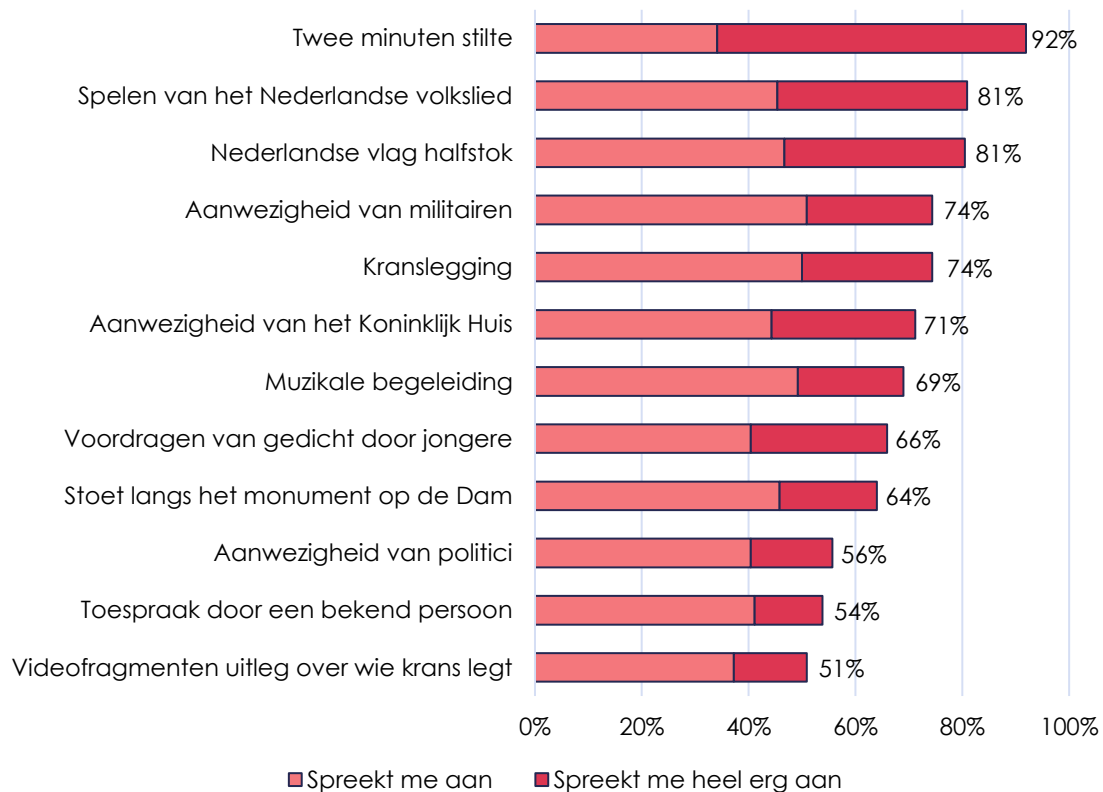
MIGRATIEACHTERGROND

Van de mensen met een **Nederlandse achtergrond** herdenkt 89% de Nederlandse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog. De **tweede generatie** mensen met een **westerse migratieachtergrond** wijkt hier niet veel van af. Bij de **eerste generatie** met een **westerse migratieachtergrond** is dit 61%. Bij mensen met een **niet-westerse migratieachtergrond** zien we het omgekeerde beeld. Hier is te zien dat de eerste generatie vaker aangeeft Nederlandse slachtoffers van WOII te herdenken (74%) dan de tweede generatie (65%). Gaat het om alle oorlogsslachtoffers van de Tweede Wereldoorlog van *alle nationaliteiten* dan zien we dat deze ongeveer even vaak worden herdacht door mensen van alle achtergronden, met uitzondering van de **tweede generatie** met een **niet-westerse migratieachtergrond**: hier is dit aandeel kleiner (65%). Deze groep geeft dan ook het vaakst aan niemand te herdenken op 4 mei (13%).

Welke onderdelen van 4 mei spreken u aan?

Onderdelen Nationale Herdenking

De twee minuten stilte die op 4 mei om 20.00 uur worden gehouden zijn voor veel mensen het onderdeel van de Herdenking dat hen het meest aanspreekt.

83% van de ondervraagden voelt zich aangesproken door de Nationale Herdenking in zijn geheel.

Zoals uit de eerder getoonde resultaten valt te verwachten, voelen mensen met **basischool** opleidingsniveau, **tot 35 jaar** en met een **migratieachtergrond** zich minder aangesproken door de Nationale Herdenking in zijn geheel. Uitzondering hierop vormt de **tweede generatie** met een **westerse migratieachtergrond**: deze personen zijn op dit punt erg vergelijkbaar met mensen met een Nederlandse achtergrond.

Waarom de Nationale Herdenking mensen aanspreekt

Wat we veel terugzien bij de redenen waarom de Dodenherdenking mensen aanspreekt is het gevoel van **saamhorigheid** dat de herdenking oproept, dat de gebeurtenissen uit het verleden **niet vergeten** mogen worden, dat mensen **ervaringen** hebben met of **herinneringen** aan de Tweede Wereldoorlog (persoonlijk of via familie) en dat men het belangrijk vindt erbij stil te staan dat **vrijheid niet vanzelfsprekend** is. Ook vinden mensen de herdenking een belangrijk onderdeel van de Nederlandse **cultuur**.

Waarom spreekt de Nationale Herdenking u aan?

“Anders wordt het verleden vergeten, de mensen die WOII hebben meegemaakt, sterven langzamerhand uit.”

“Als ik denk aan hoeveel mensen hun leven verloren hebben besef ik dat oorlogen iets vreselijks zijn en nooit meer moeten gebeuren.”

“Ben geboren in de oorlog en heb maar net de hongervinter overleefd.”

“Blijft nodig om ons te realiseren wat vrijheid is.”

“De saamhorigheid die er is. Dat dan iedereen even gelijk is en dat we samenilstaan bij de geschiedenis van ons land, SAMEN!”

“Hoort bij mijn Nederlandse identiteit. Ik denk aan alle mensen die nu nog leven in oorlog of een oorlog mee hebben moeten maken.”

Waarom spreekt de Nationale Herdenking u *niet* aan?

“Omdat tegenwoordig ook slachtoffers uit oorlogen na 1940-1945 worden herdacht. “

“Ik ben niet hier opgegroeid.“

“Kan zelf op mijn manier alles gedenken. “

“Het lijkt een moment te zijn voor BN-ers en politici om een wit voetje te halen, niet een moment om na te denken over wat we willen doen om dit soort geweld te voorkomen, ook als we daar persoonlijk geen last van hebben (Iran, Vietnam etc.).“

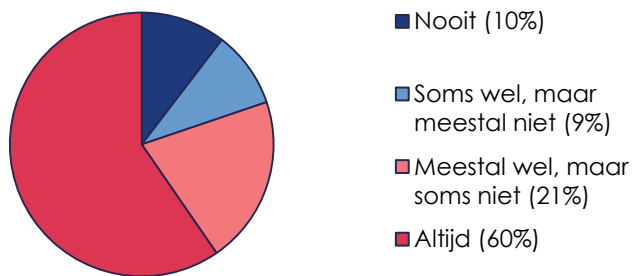
“Ik ben van (ver) na de Tweede Wereldoorlog, dus het zegt me niet zoveel, maar heb respect voor mensen die het allemaal wél meegemaakt hebben. “

Waarom de Nationale Herdenking sommige mensen niet aanspreekt

Niet iedereen kan een verklaring geven waarom de jaarlijkse Nationale Herdenking hen niet aanspreekt. Sommige mensen hebben **geen interesse** in het onderwerp, bijvoorbeeld omdat ze **niet in Nederland geboren** zijn. Anderen zeggen dat het **te lang geleden** is en we het verleden achter ons moeten laten. Ook geven mensen aan dat ze de herdenking wat **stijfjes** vinden, of dat het een **clichématig** gebeuren is. Anderen herdenken liever zelf **in stilte**, voor hen hoeft alle poespas er omheen niet zo.

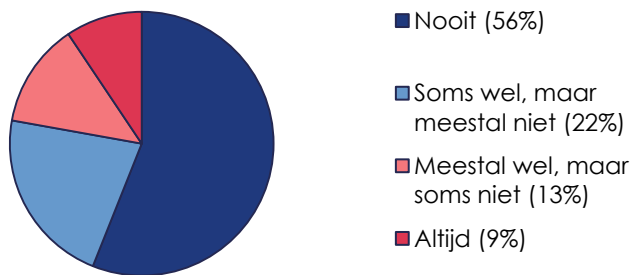
Werd de Dodenherdenking op televisie of radio gevolgd in het gezin waarin men opgroeide?

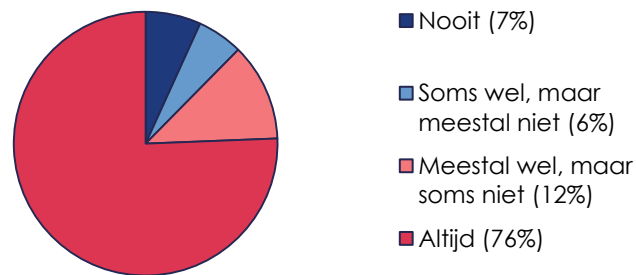
De rol van Dodenherdenking in het gezin

Ongeveer 4% herinnert zich niet meer in welke mate de Dodenherdenking werd gevolgd in het gezin waarin men opgroeide. Deze groep is in de figuren en bij het berekenen van de verschillen tussen groepen buiten beschouwing gelaten.

Werd zelf deelgenomen aan de plaatselijke Dodenherdenking door het gezin waarin men opgroeide?

Was men twee minuten stil tijdens Dodenherdenking in het gezin waarin men opgroeide?

OPGROEIEN MET 4 MEI

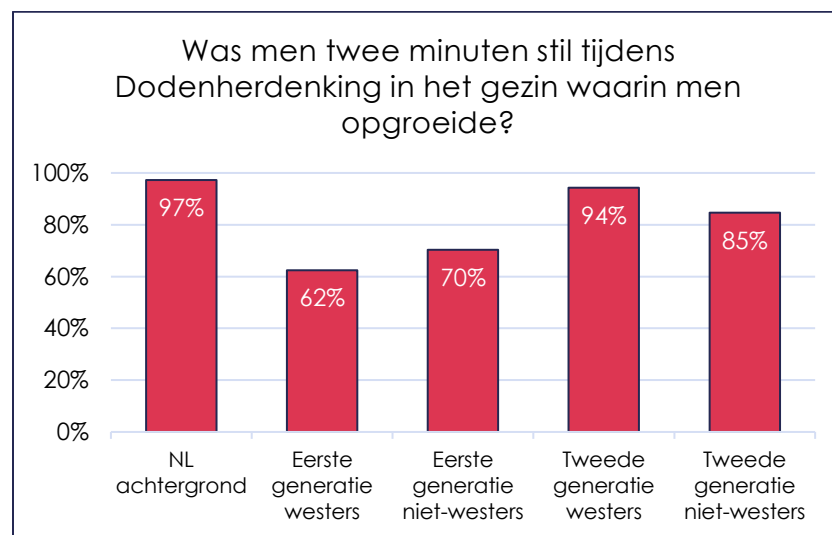
OPLEIDINGSNIVEAU

Mensen met een **vmbo** achtergrond zeggen vaker dat er *wel eens* of *altijd* werd deelgenomen aan een plaatselijke herdenking tijdens het opgroeien dan hoger opgeleiden of mensen met basisschoolniveau. Verder zijn er geen verschillen tussen groepen zichtbaar.

LEEFTIJD

In elke generatie na de Tweede Wereldoorlog lijkt men ongeveer even vaak de twee minuten stilte in acht te hebben genomen binnen het gezin. Wel zien we verschillen in leeftijd als het gaat om de andere wijzen waarop kan worden stilgestaan bij de Dodenherdenking. Opvallend genoeg zeggen mensen in de leeftijdscategorie van **35-44 jaar** het vaakst dat ze tijdens de jeugd *nooit* de herdenking via radio of televisie volgden (15%). **65-plussers** onderscheiden zich van de overige leeftijdscategorieën omdat zij vaker aangeven dat tijdens de jeugd werd deelgenomen aan de plaatselijke Dodenherdenking (56%).

MIGRATIEACHTERGROND

Dat bij mensen met een migratieachtergrond minder vaak werd stilgestaan bij de Dodenherdenking tijdens de jeugd lijkt een vanzelfsprekendheid. Bij de **tweede generatie** zien we een verschil in mensen met een **westerse** achtergrond en mensen met een **niet-westerse** achtergrond. Van de tweede generatie personen met een niet-westerse achtergrond werd door 85% soms, meestal of altijd deelgenomen aan de twee minuten stilte. In het geval van een westerse migratieachtergrond is dit 94%. Deze groep lijkt hierin erg op de mensen met een Nederlandse achtergrond. In de gezinnen van mensen behorende tot de **eerste generatie westerse** migranten werd het minst vaak deelgenomen aan de twee minuten stilte, namelijk door 62%. Bij de **eerste generatie niet-westerse** migranten is dit 70%.

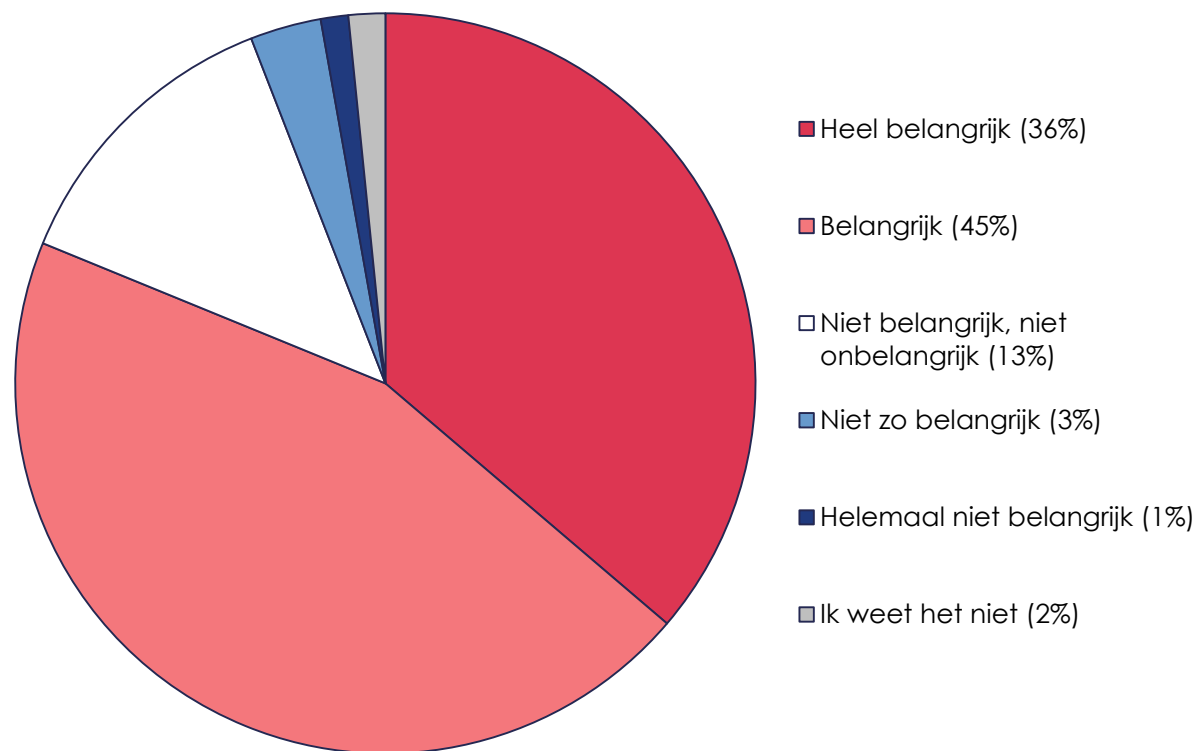
SAMENHANG TUSSEN HEDEN EN VERLEDEN

Er is een duidelijke samenhang tussen de mate waarin tijdens het opgroeien werd (of in het geval van jongeren wordt) stilgestaan bij de Dodenherdenking en hoe belangrijk men deze herdenking nu vindt. Toch is het niet allesbepalend. Meer dan de helft van de personen waarbij in het gezin *nooit of meestal niet* werd meegedaan aan de twee minuten stilte vindt de herdenking *wel belangrijk*. Van deze groep is 42% tijdens 4 mei 2019 wel bewust twee minuten stil geweest. Dit tegenover 96% van de mensen die vroeger in het gezin meestal of altijd twee minuten stil waren tijdens de herdenking.

Bevrijdingsdag 5 mei

Hoe belangrijk vindt u de jaarlijkse Bevrijdingsdag op 5 mei?

Verschillen

Bevrijdingsdag wordt over het algemeen belangrijk gevonden, echter het percentage dat zegt de dag 'heel belangrijk' te vinden (36%) ligt wel lager dan bij de Dodenherdenking (51%).

Als we de categorie 'Ik weet het niet' buiten beschouwing laten, zien we geen verschil in mening tussen mensen met verschillende opleidingsniveaus.

Leeftijd speelt wel een duidelijke rol. Van de **65-plussers** vindt 47% Bevrijdingsdag *heel* belangrijk, tegenover 21% van de **jongeren (16-24 jaar)**.

Wanneer de focus wordt gelegd op herkomst, zien we dat de **tweede generatie** mensen met een **niet-westerse migratieachtergrond** verschillen van de rest: 24% geeft aan Bevrijdingsdag *niet belangrijk* en *niet onbelangrijk* te vinden, 9% vindt de dag (helemaal) *niet* belangrijk.

Waarom vindt u 5 mei niet belangrijk?

“De festiviteiten bestaan voornamelijk uit 'festivals'. Zeker blijven doen, maar het gaat ruim voorbij aan de essentie van die dag.”

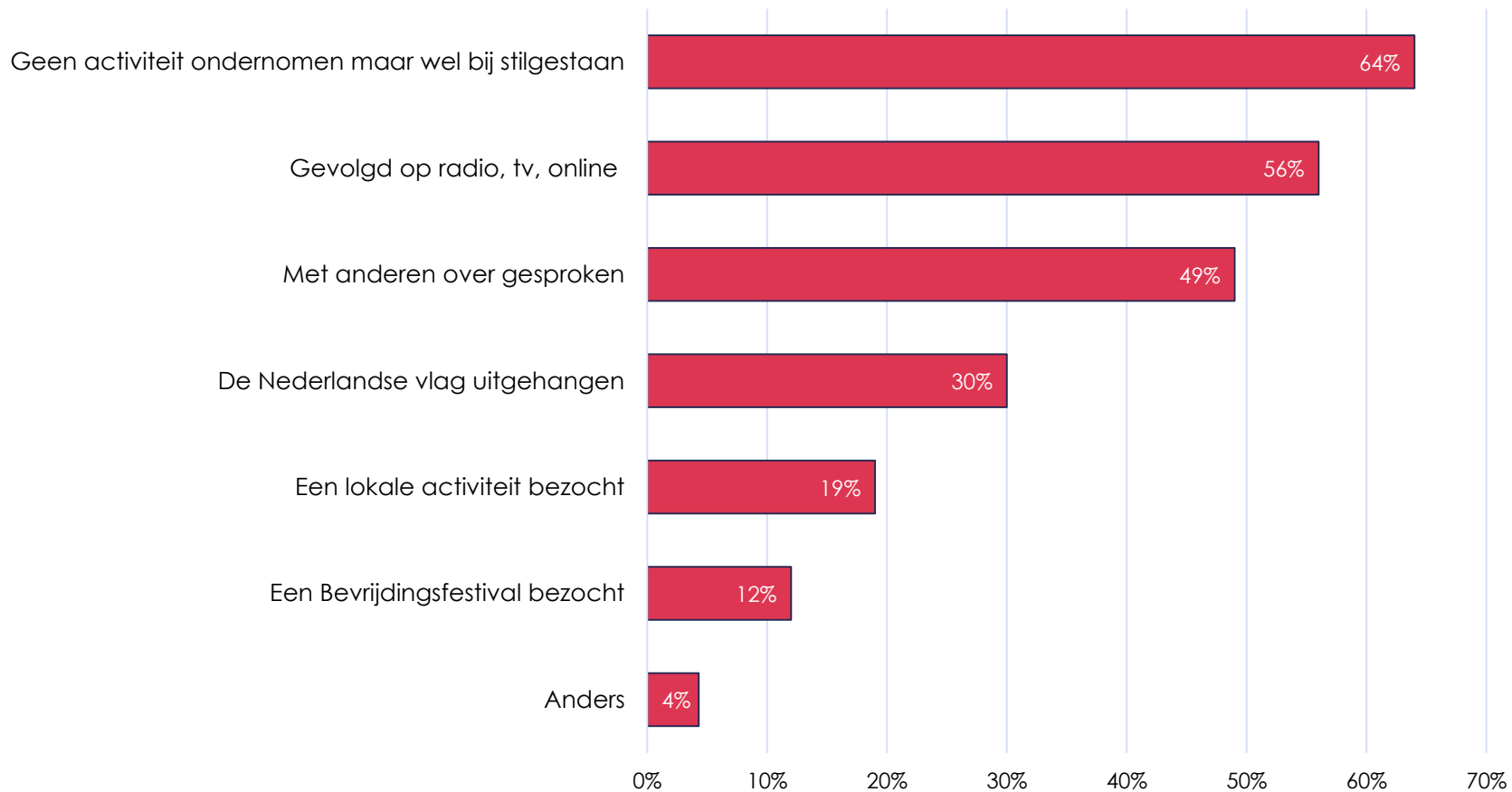
“Het is feesten van mensen en geen herdenking. 4 Mei vind ik persoonlijk veel waardevoller. Iedereen moet het voor zich weten maar ik heb er niets mee, 5 mei en feesten. Ik kijk dan liever een film of documentaire over WOII. Mijn kinderen zijn respectvol op 4 mei: houden stilte, ook uit zichzelf. Maar willen ook naar uitjes op 5 mei, logisch.”

“Omdat ik het ongepast vind om Bevrijdingsdag te vieren terwijl er zo veel slachtoffers gevallen zijn in de oorlog.”

“Vier elke dag dat je in vrijheid leeft.”

“Wegens de tweeslachtige houding van de Nederlandse samenleving. De ene helft vrij, de andere helft een gewone werkdag. De samenleving vindt het kennelijk niet nodig zo'n Bevrijdingsdag.”

Wat hebt u vorig jaar tijdens Bevrijdingsdag gedaan?

PARTICIPATIE 5 MEI

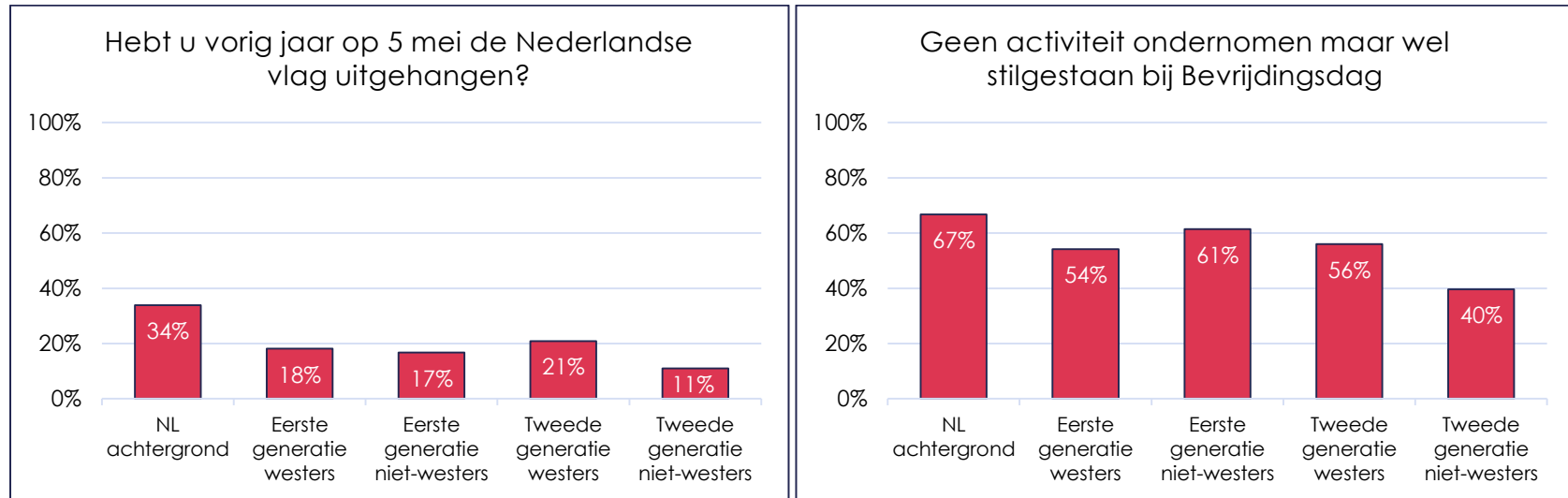
OPLEIDINGSNIVEAU

Er is geen verschil te zien in mensen van verschillende opleidingsniveaus als het er om gaat of ze *iets* hebben gedaan op Bevrijdingsdag. Net als dat we eerder zagen dat mensen met een **universitaire** achtergrond minder vaak de vlag halfstok hangen op 4 mei, werd de vlag door hen ook minder vaak uitgehangen op 5 mei. Het volgen van Bevrijdingsdag via radio, televisie of internet werd relatief vaak gedaan door mensen met een **vmbo** achtergrond (65%), door mensen met een universitair opleidingsniveau juist minder vaak (45%).

LEEFTIJD

93% van de **65-plussers** heeft iets gedaan op Bevrijdingsdag of er op een andere manier bij stilgestaan. De participatie onder mensen **jonger dan 45 jaar** ligt rond de 80%. De Bevrijdingsfestivals werden voornamelijk door jongeren (**tot 35 jaar**) bezocht. De Nederlandse vlag werd het vaakst uitgehangen door mensen in de leeftijdscategorie **45-54 jaar** (41%). De 65-plussers volgden Bevrijdingsdag relatief vaak via de media (71%) vergeleken met de andere leeftijdsgroepen, of hebben vaak stilgestaan bij het feit dat het op 5 mei Bevrijdingsdag is zonder aan een specifieke activiteit deel te nemen (75%).

MIGRATIEACHTERGROND

Als het gaat om de activiteiten die op Bevrijdingsdag kunnen worden ondernomen, zien we alleen verschillen tussen groepen met een verschillende migratieachtergrond als het gaat om het uithangen van de Nederlandse vlag. Verder zien we verschillen in de mate waarin er werd stilgestaan bij Bevrijdingsdag zonder deelname aan een specifieke activiteit. De participatie is hiermee onder mensen met een **Nederlandse achtergrond** het grootst, bij de **tweede generatie** met een **niet-westerse achtergrond** het kleinst.

Tellen we alle manieren waarop kan worden stilgestaan bij Bevrijdingsdag bij elkaar op, dan zien we dat van zowel de mensen met een **Nederlandse** achtergrond als de **tweede generatie met westerse achtergrond** circa 88% stilstaat bij Bevrijdingsdag of iets onderneemt. Bij de **eerste generatie** met zowel westerse als niet-westerse migratieachtergrond ligt dit percentage rond de 80%. Van de **tweede generatie met niet-westerse** migratieachtergrond is het aandeel dat op een of andere manier heeft stilgestaan bij of deelgenomen aan Bevrijdingsdag het kleinst: 70%.

BELANGRIJKSTE REDENEN OM STIL TE STAAN BIJ BEVRIJDINGSDAG

REDEN	PERCENTAGE
Ik vind het belangrijk om stil te staan bij het belang van vrijheid	95%
Het is een belangrijk deel van ons verleden	93%
Uit dankbaarheid voor de mensen die voor onze vrijheid hebben gevochten	91%
Omdat we de oorlog niet moeten vergeten	90%
Ik vind het belangrijk om stil te staan bij de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog	90%
Het is een moment om te realiseren wat écht belangrijk is in het leven	83%
Het is mijn manier om aan te geven dat ik nooit meer oorlog wil	76%
Ik ben geïnteresseerd in de Tweede Wereldoorlog	66%
De activiteiten en rituelen op 5 mei spreken mij aan	65%
Omdat het zo hoort	58%
Uit angst dat zo iets weer kan gebeuren	47%
Ik ken persoonlijk mensen die slachtoffer zijn/waren van oorlog en vind het daarom belangrijk	36%

Waarom staat niet iedereen stil bij Bevrijdingsdag?

Net als bij de Dodenherdenking op 4 mei, is de groep die helemaal niet stilstaat bij Bevrijdingsdag niet zo groot: 13%.

59% van de mensen die niet stilstaan bij Bevrijdingsdag zeggen dat ze dit niet doen omdat de activiteiten en rituelen op 5 mei hen niet aanstaan. De daarnaast meest genoemde redenen zijn dat men op andere momenten al stil staat bij oorlogsslachtoffers (45%) of de Tweede Wereldoorlog (46%). 34% van de personen die niets onderneemt op 5 mei voelt zich niet aangesproken door het verhaal dat wordt verteld. Een even groot deel geeft aan het gewoon niet interessant te vinden of dat er al genoeg aandacht uitgaat naar de Tweede Wereldoorlog. Iets minder dan een derde (30%) had geen tijd om Bevrijdingsdag te vieren.

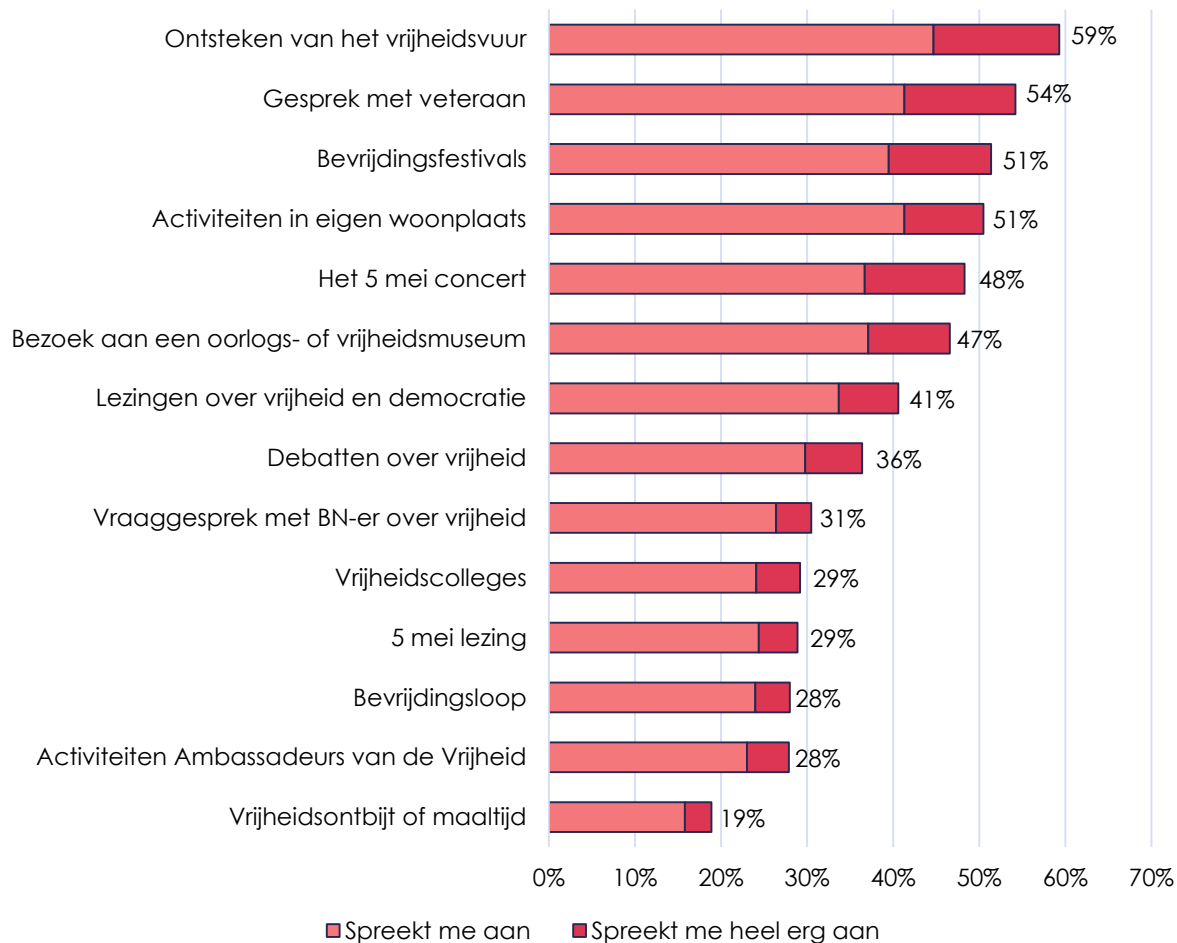
Er is niet direct gevraagd hoe bekend de verschillende onderdelen van de Dodenherdenking en Bevrijdingsdag zijn. Op de vraag in hoeverre onderdelen mensen aanspreken konden zij bij de antwoordopties wel aangeven dat een onderdeel niet bekend was. De onderdelen van de Dodenherdenking zijn allemaal vrij bekend: nooit meer dan 5% gaf aan dat ze het onderdeel niet kenden.

Bij Bevrijdingsdag is dit een ander verhaal. Het is interessant te zien welke van de onderdelen van Bevrijdingsdag bij het publiek *minder* bekend zijn en het is goed om hiermee rekening te houden bij de interpretatie van de mate waarin de onderdelen mensen aanspreken.

Welke onderdelen van 5 mei zijn onbekend?

Welke onderdelen van 5 mei spreken u aan?

Onderdelen Bevrijdingsdag

Wat opvalt is dat er bij de onderdelen van de Bevrijdingsdag niet zo vaak wordt gezegd dat een bepaald onderdeel het publiek *heel erg* aanspreekt, zoals bijvoorbeeld de twee minuten stilte tijdens Dodenherdenking.

75% van de ondervraagden voelt zich aangesproken door Bevrijdingsdag in zijn geheel.

Laten we de groep die geen mening heeft buiten beschouwing, dan zien we geen verschil tussen de opleidingsniveaus. Van de **65-plussers** voelt maar liefst 82% zich aangesproken door Bevrijdingsdag, van de **16-24 jarigen** is dit 65%. Kijken we naar herkomst, dan zien we dat de **tweede generatie met een niet-westerse migratieachtergrond** zich relatief het minst vaak aangesproken voelt (57%).

Waarom Bevrijdingsdag mensen aanspreekt

Mensen voelen zich over het algemeen aangesproken door Bevrijdingsdag omdat het bijdraagt aan het **bewustzijn** rondom het leven in vrijheid. Er wordt gehoopt dat ook de **jongere generatie** hier op 5 mei bij stilstaat. Men is de mensen die het mogelijk hebben gemaakt dat we in vrijheid leven **dankbaar** en wil dit uitdragen. Het is weer even een moment van **bezinning**. Ook zijn er luchtigere redenen waarom Bevrijdingsdag het publiek aanspreekt: het is volgens velen ook gewoon een mooie, **gezellige** dag om met vrienden en familie feest te vieren.

Waarom spreekt Bevrijdingsdag u aan?

“Belangrijk dat alle en nieuwe generaties hier tenminste eens per jaar even bij stilstaan.”

“Bevrijdingspop is erg gezellig, iedereen is aan het feesten en is blij.”

“Het is belangrijk om na de herdenking op 4 mei een vrolijke gebeurtenis te laten volgen, ter compensatie.”

“Het is mooi om te zien hoe het gevierd wordt. Mensen zijn samen en staan stil bij de geschiedenis van ons land.”

“Vrijheid is het grootste 'goed' wat een mens kan hebben en het is daarom belangrijk dat we dit vieren en stilstaan bij alle gevallen die voor onze vrijheid hebben gevochten!”

Waarom spreekt Bevrijdingsdag u niet aan?

"Vanuit mijn ogen te commercieel gemaakt. Hoewel bevrijding gevierd moet worden, doet iedereen dit op zijn/haar eigen manier. De aangegeven punten van de vorige vraag spreken mij niet aan als activiteit of bijzonderheid op Bevrijdingsdag. "

"In de regel wordt het gevierd in massa bijeenkomsten en dat spreekt mij absoluut niet aan. Daarnaast is er sprake dat er een enorme hoeveelheid afval wordt geproduceerd wat daarna weer moet worden opgeruimd door reinigingsdiensten. Het is wat mij betreft een schril contrast tussen gedenken, vieren en vooral consumeren. Dat strookt niet met elkaar. "

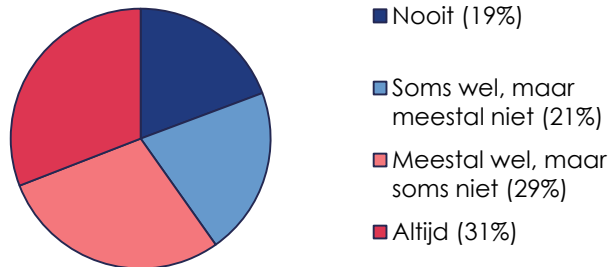
"Ik ben elke dag blij dat we in vrijheid wonen en niet op een speciale dag."

Waarom Bevrijdingsdag sommige mensen niet aanspreekt

Voor sommige mensen is de Dodenherdenking belangrijk, maar Bevrijdingsdag niet zo. Anderen willen het niet vieren omdat er **oorlog elders in de wereld** is. Verder wordt genoemd dat men de festiviteiten **te plat** vindt, teveel gericht op feesten en drinken. Tevens geldt, net als bij de Dodenherdenking, dat sommige mensen de bevrijding **te lang geleden** vinden, het onderwerp **interesseert ze niet** of ze vinden juist dat je **iedere dag** dient stil te staan bij het wel of niet leven in vrijheid.

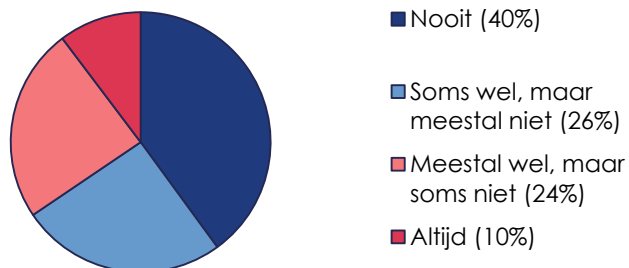
Werd Bevrijdingsdag op televisie of radio gevolgd in het gezin waarin men opgroeide?

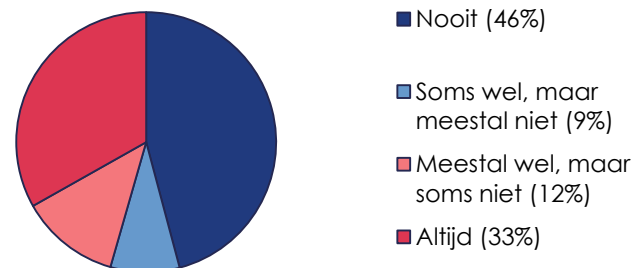
De rol van Bevrijdingsdag in het gezin

Circa 5% weet niet meer in welke mate Bevrijdingsdag een rol speelde in hun jeugd. Deze mensen zijn in de figuren en bij de berekening van de verschillen naar achtergrondkenmerken buiten beschouwing gelaten. Bevrijdingsdag werd minder gevolgd op televisie of radio (altijd: 31%) dan de activiteiten in het kader van de Dodenherdenking (altijd: 60%).

Werd deelgenomen aan de plaatselijke bevrijdingsactiviteiten door het gezin waarin men opgroeide?

Werd de Nederlandse vlag uitgehangen op 5 mei in het gezin waarin men opgroeide?

OPGROEIEN MET 5 MEI

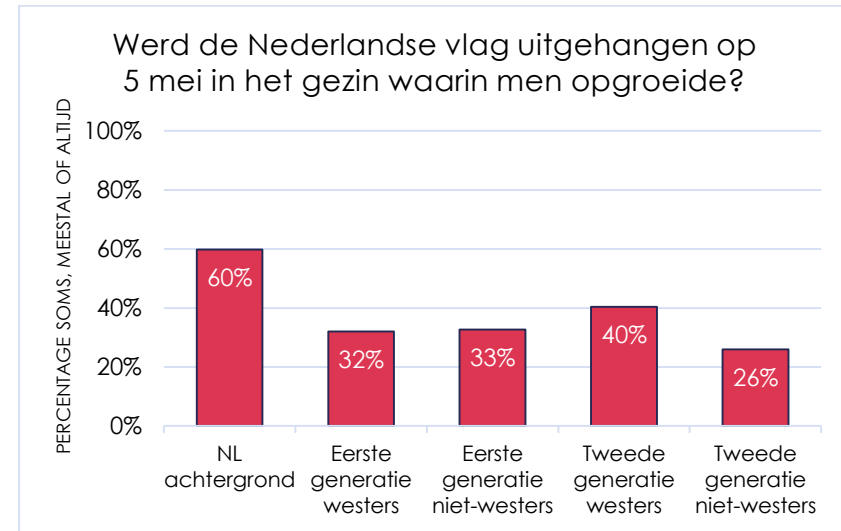
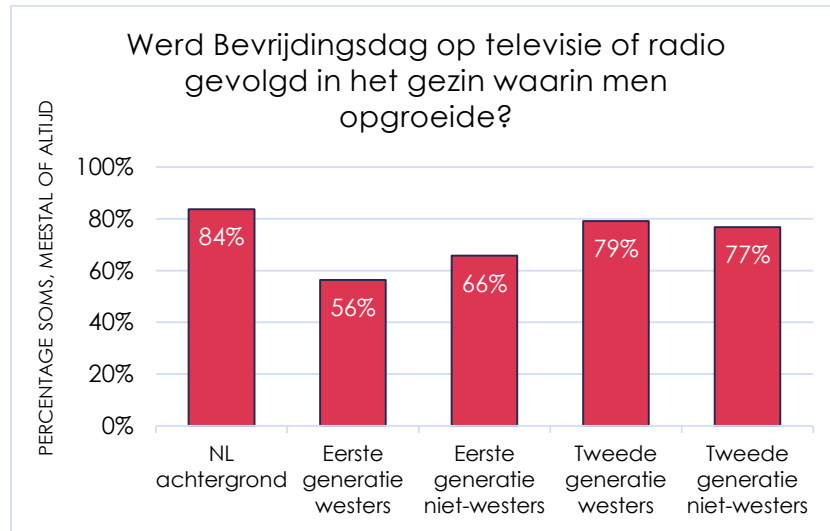
OPLEIDINGSNIVEAU

Maken we een onderscheid naar de verschillende opleidingsniveaus (en laten we de categorie 'Ik weet het niet' buiten beschouwing), dan zien we alleen een verschil als het gaat om de mate waarin tijdens het opgroeien de activiteiten rondom Bevrijdingsdag op radio of tv werden gevolgd. De categorie die eruit springt betreft de mensen met **basisschoolniveau**: in deze categorie wordt het vaakst gezegd dat er *nooit* televisie werd gekeken of radio geluisterd om Bevrijdingsdag te volgen (29%). Bij de mensen met als hoogste niveau **vmbo** zegt juist het grootste deel (vergeleken met de andere opleidingsniveaus) dat dit *altijd* werd gedaan op 5 mei (39%).

LEEFTIJD

Van de mensen van **65 jaar en ouder** geeft 85% aan dat tijdens hun jeugd wel eens, meestal of altijd de Bevrijdingsactiviteiten op televisie of radio werden gevolgd (mits men zich dit nog herinnert). Van de jongeren (**16-24 jaar**) is dit 74%. Wat betreft de deelname aan plaatselijke bevrijdingsactiviteiten zien we minder uitgesproken verschillen naar leeftijd. Opvallend is dat het uithangen van de Nederlandse vlag *nooit* werd gedaan bij 53% van de gezinnen waarin de **55-64 jarigen** zijn opgegroeid. Van de jongeren (**16-24 jarigen**) zegt 41% dat dit *nooit* werd of wordt gedaan. Aan de andere kant zien we dat bij de **65-plussers** juist het grootste aandeel zit dat zegt dat de vlag *altijd* werd gehesen op 5 mei (39%). Bij de **jongeren** zegt 31% dat dit *altijd* gebeurde.

MIGRATIEACHTERGROND

Net als bij de Dodenherdenking zien we dat Bevrijdingsdag bij mensen met een migratieachtergrond in de jeugd een minder grote rol speelde dan bij mensen met een Nederlandse achtergrond. Van de **eerste generatie** mensen met een **westerse** migratieachtergrond zegt 56% dat de festiviteiten op radio of televisie werden gevolgd (soms, meestal of altijd). Is deze achtergrond **niet-westers** dan is dit 66%. Onder de **tweede generatie** werd het tijdens het opgroeien al meer gevolgd; de verschillen met mensen met een Nederlandse achtergrond zijn heel klein.

Bij het uithangen van de Nederlandse vlag zien we dat alle groepen met een migratieachtergrond afwijken ten opzichte van de personen met een **Nederlandse achtergrond**. Het sterkst naar voren komt hierbij de **tweede generatie** met een **niet-westerse** achtergrond waarvan slechts een kwart zegt dat de vlag (soms of altijd) werd uitgehangen.

SAMENHANG TUSSEN HEDEN EN VERLEDEN

Van personen bij wie tijdens het opgroeien 5 mei *wel* werd gevolgd op radio of tv, ziet de overgrote meerderheid (93%) het belang van Bevrijdingsdag. Toch zegt ook 68% van de mensen die tijdens het opgroeien *nooit of soms* de festiviteiten rondom Bevrijdingsdag met het gezin hebben gevolgd op televisie of radio Bevrijdingsdag (heel) belangrijk te vinden.

Vrijheid in 2020

In 2020 staan we erbij stil dat we 75 jaar in vrijheid leven. Tegelijk leven we vanaf begin maart dit jaar in een onzekere tijd. Vanwege de uitbraak van het coronavirus zijn er allerlei maatregelen getroffen die de Nederlanders in doen en laten belemmeren en zijn grote evenementen verboden.

In dit laatste gedeelte staan we stil bij wat vrijheid betekent voor Nederlanders in 2020.

Vinden mensen dat je in dit land altijd kunt uitkomen voor je mening, overtuigingen en gevoelens? Wordt vrijheid als vanzelfsprekend beschouwd en hoe zit het met het gevoel van vrijheid vergeleken met bijvoorbeeld 5 jaar geleden?

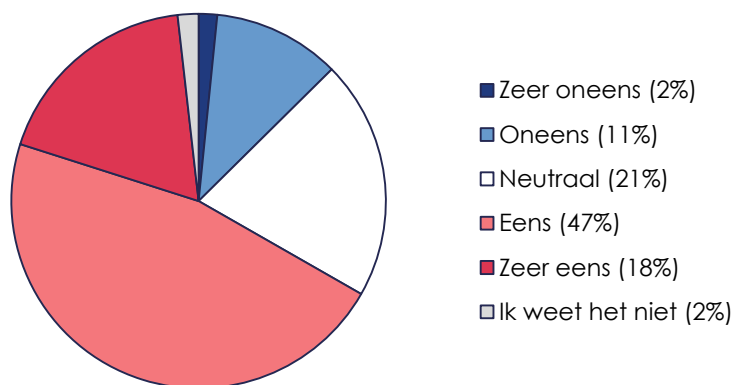
Welke gebeurtenissen uit het verleden zijn bepalend geweest voor de ideeën die iemand heeft over wat vrijheid betekent?

Ook staan we stil bij wat men zelf bijdraagt aan vrijheid, als het gaat om de eigen vrijheid, en om de vrijheid van anderen.

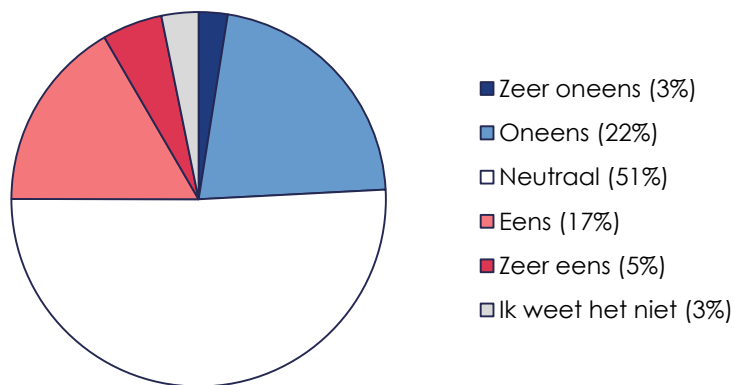
De vragenlijst is afgenomen in de maand maart 2020, de maand waarin het alledaagse leven in Nederland steeds meer werd beïnvloed door de aanwezigheid van het coronavirus. Wij vinden het nu nog te vroeg om vast te kunnen stellen in hoeverre uitkomsten zijn gekleurd door de coronacrisis. In een volgende meting kan hier verder op in worden gegaan.

Ik kan in Nederland altijd uitkomen voor mijn mening, overtuigingen en gevoelens

Mijn gevoel van de vrijheid is de afgelopen vijf jaar toegenomen

Stellingen over vrijheid (1)

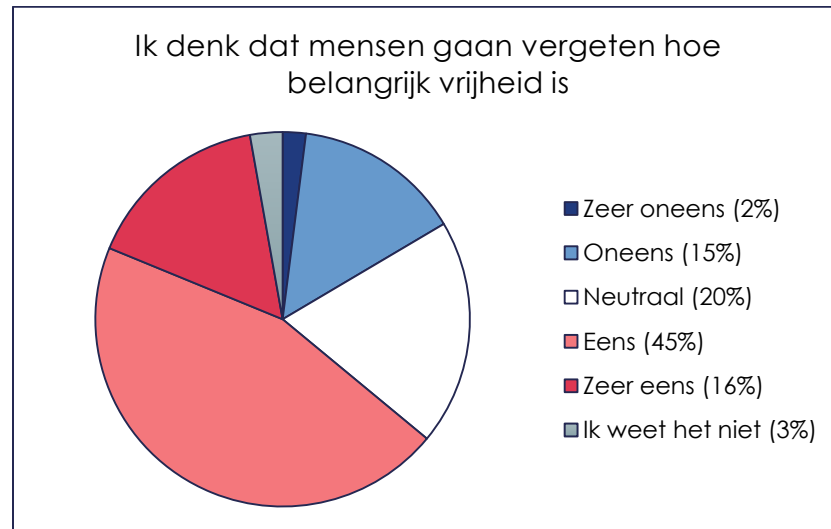
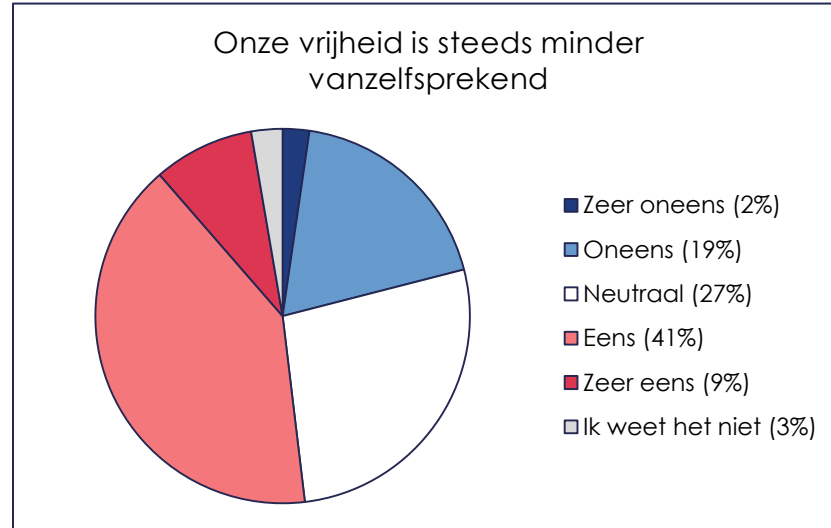
Bijna twee derde geeft aan in Nederland altijd uit te kunnen komen voor de eigen mening, overtuigingen en gevoelens. Leeftijd lijkt geen verschil te maken voor deze opvatting. Opleidingsniveau wel. Mensen met een **universitaire** opleiding zijn het vaker zeer eens met deze uitspraak (32%). Verder zien we dat mensen met een **mbo opleiding** het vaker (zeer) oneens (17%) zijn met de stelling dan mensen met een **hbo opleiding** (9%). Migratieachtergrond speelt geen rol bij deze stelling.

Kijken we naar de ontwikkeling van het gevoel van vrijheid de afgelopen vijf jaar, dan zien we wel verschillen naar leeftijd. Jongeren (**16-24 jaar**) zijn het vaker (zeer) eens met de stelling dat het gevoel van vrijheid de afgelopen vijf jaar is toegenomen (33%) dan mensen in de categorie **55-64 jaar** (15%). Mensen met een **basisschool** opleiding reageren relatief vaak positief op deze stelling (27% eens of zeer eens). Kijkend naar migratieachtergrond zien we wederom geen verschillen bij deze stelling.

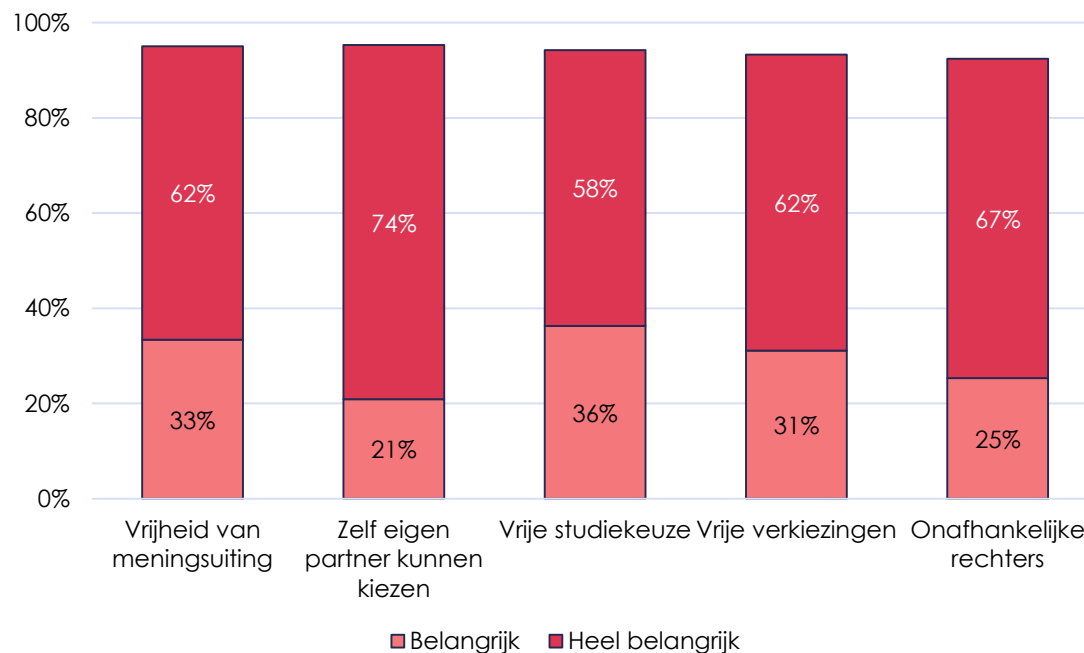
Stellingen over vrijheid (2)

Ongeveer de helft van de ondervraagden vindt onze vrijheid steeds minder vanzelfsprekend. Deze mening zien we voornamelijk bij de oudere respondent: 56% van de **55-plussers** is het eens met de stelling tegenover 30% van de jongeren (**16-24 jaar**). Ook op het niveau van opleiding zien we verschillen. Mensen met een **universitaire** opleiding reageren vaker negatief op deze stelling: ze zijn het vaak oneens met de stelling dat de vanzelfsprekendheid van vrijheid afneemt (32%). Zij zien dus juist minder bedreigingen voor de vrijheid dan mensen met een lager opleidingsniveau. Migratieachtergrond speelt geen duidelijke rol bij de opvattingen over deze uitspraak.

Ruim 60% denkt dat mensen op den duur het belang van vrijheid zullen vergeten. Kijkend naar leeftijd, opleiding of migratieachtergrond zien we geen duidelijke verschillen.

Hoe belangrijk zijn deze zaken voor uzelf? (1)

Belang van vrijheden

In de figuur links zijn de zaken afgebeeld die de Nederlander het meest belangrijk voor zichzelf acht in het kader van vrijheid. Het kiezen van de eigen partner wordt het meest als *heel* belangrijk beschouwd (74%).

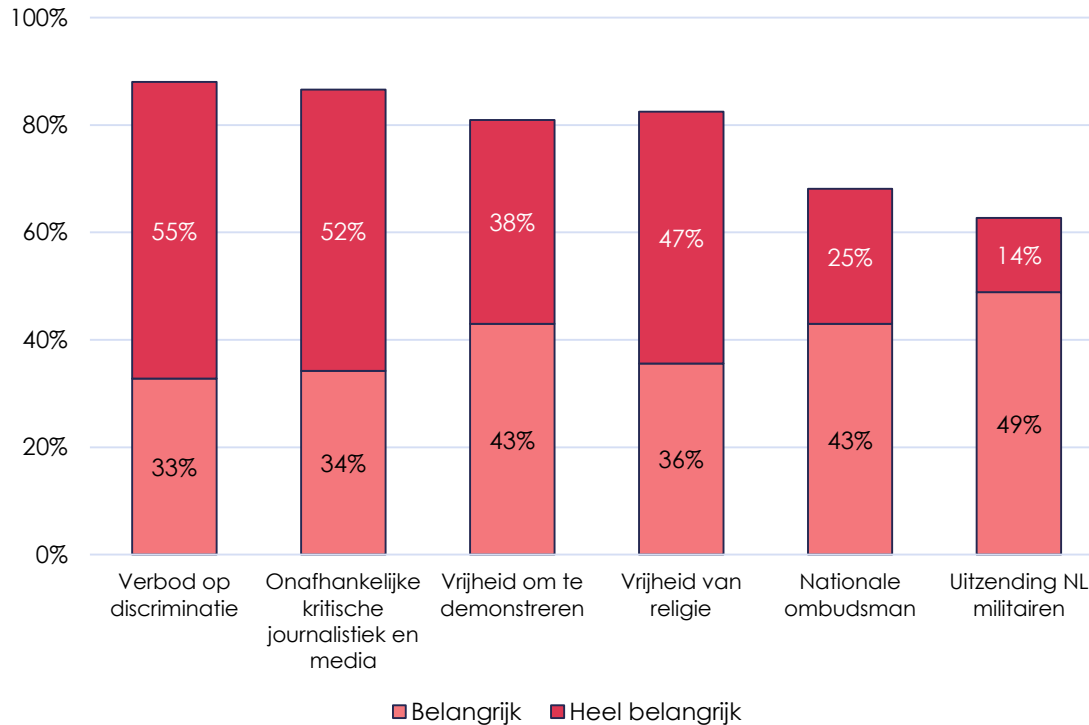
Voor de meeste zaken geldt dat als men het belangrijk vindt voor zichzelf, men hierin ook het belang voor Nederland ziet. Van een paar zaken geldt dat ze als persoonlijk belang worden gezien, maar nog meer als (heel) belangrijk voor het land worden beschouwd.

Dit betreft:

- * Uitzending van Nederlandse militairen naar oorlogsgebieden om burgers te beschermen (63% persoonlijk belangrijk, 73% belangrijk voor Nederland)
- * Nationale ombudsman (68% vs 79%)
- * Vrijheid van religie (83% vs 88%)
- * Vrijheid om te demonstreren (81% vs 88%)

Hoe belangrijk zijn deze zaken voor uzelf? (2)

Verschillen

Vrije studiekeuze is voor de jongeren (**16-24 jaar**) persoonlijk meer van belang dan voor de ouderen. De Nationale ombudsman is **voor 65-plussers** meer van belang dan voor jongere generaties. Dit geldt ook voor de vrijheid van religie en het bestaan van vrije verkiezingen.

Voor bijna alle zaken geldt dat deze persoonlijk *belangrijker* zijn voor **hoogopgeleiden** dan voor mensen met een lager opleidingsniveau. Uitzonderingen zijn de uitzending van Nederlandse militairen naar oorlogsgebieden en de Nationale Ombudsman: hier zijn geen verschillen zichtbaar.

Wanneer we onderscheid maken naar mensen van verschillende migratieachtergronden zien we eigenlijk maar één afwijking: de **eerste generatie** met een **niet-westerse** migratieachtergrond vindt het *minder vaak* persoonlijk *heel* belangrijk dat iemand zelf de partner mag kiezen: 60% van deze groep vindt dit heel belangrijk, en 30% belangrijk.

WAT ZIJN DE BELANGRIJKSTE GEBEURTENISSEN UIT HET VERLEDEN DIE HEBBEN BIJGEDRAGEN AAN IDEEËN OVER VRIJHEID EN ONVRIJHEID?

GEBEURTENIS	PERCENTAGE
Tweede Wereldoorlog	55%
De aanslagen op '9-11'	36%
Val van de Berlijnse muur	32%
Kiesrecht voor iedereen	31%
Terroristische aanslagen in Europese steden	30%
Vrouwenemancipatie	25%
Holocaust / Shoah	25%
De moord op Pim Fortuyn	25%
Slavernij	21%
Vrijlating Nelson Mandela	18%
Homo-emancipatie	16%
Aanstelling van Barack Obama als president van de VS	16%
Europese samenwerking, zoals de EU	15%
De oorlog in Syrië	11%
Aanstelling van Donald Trump als president van de VS	10%

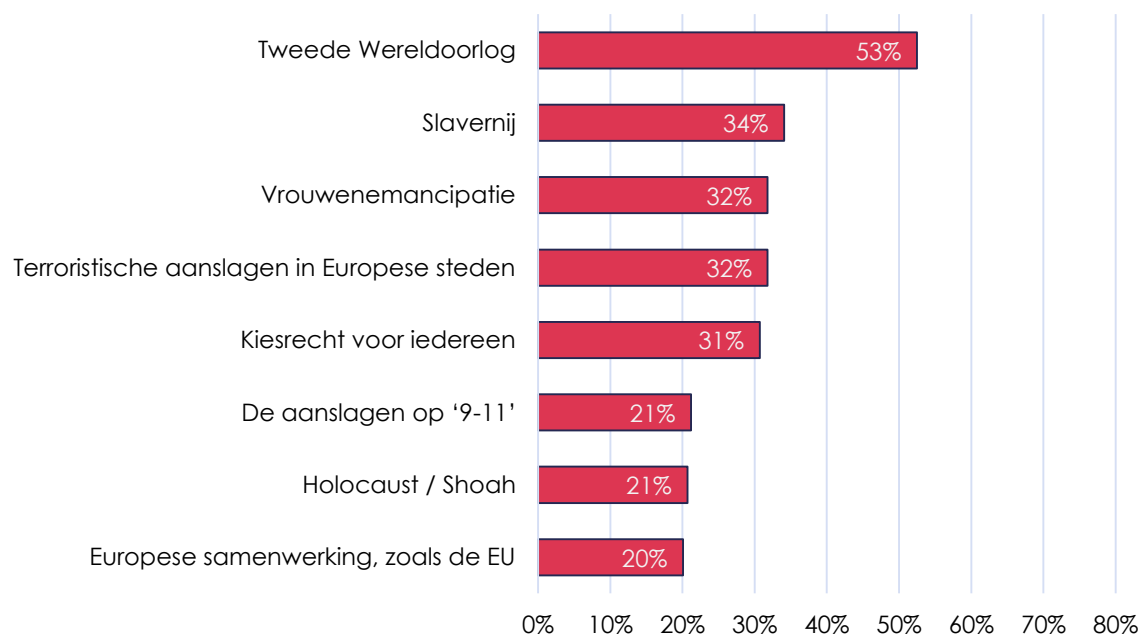
Ideeën over vrijheid en onvrijheid

Wellicht ook enigszins gestuurd door het thema van de vragenlijst, geeft 55% van de ondervraagden aan dat de Tweede Wereldoorlog één van de belangrijkste gebeurtenissen is uit het verleden die heeft bijgedragen aan de ideevorming omtrent (on-)vrijheid. Andere dan de hier genoemde redenen werden door minder dan 10% van de respondenten genoemd.

De coronacrisis werd slecht door 1 persoon spontaan genoemd. Zou het onderwerp in de lijst worden opgenomen, dan is het de vraag hoe hoog dit zou eindigen.

Uitgelicht: welke gebeurtenissen zijn van belang bij ideeën over vrijheid en onvrijheid van jongeren?

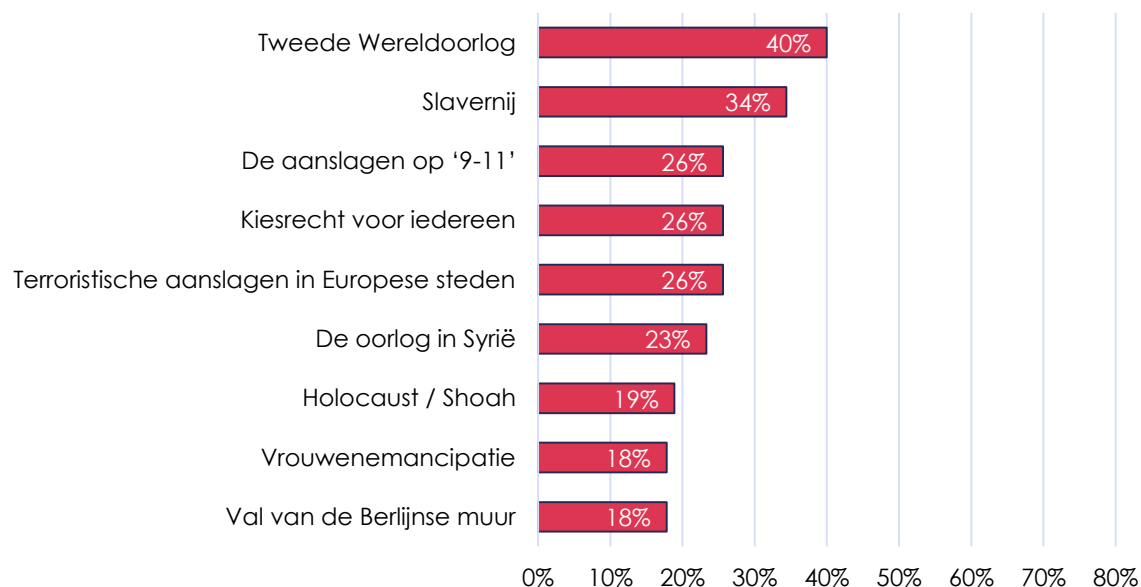

In het onderdeel over Bevrijdingsdag werd zichtbaar dat de jongeren (16-24 jaar) deze dag als minder belangrijk beschouwden dan mensen uit eerdere generaties. Tevens viel op dat de tweede generatie met een niet-westerse migratieachtergrond gemiddeld minder waarde hecht aan het vieren van de vrijheid op deze dag dan mensen met een andere achtergrond.

Deze twee groepen worden op deze pagina en de volgende pagina uitgelicht als het gaat om de gebeurtenissen die bij hen een rol spelen in hun ideeën over vrijheid en onvrijheid. Bijna driekwart van de groep tweede generatie met niet-westerse migratieachtergrond is ouder dan 25 jaar: 29% van de tweede generatie met niet-westerse migratieachtergrond bestaat uit 16-24 jarigen.

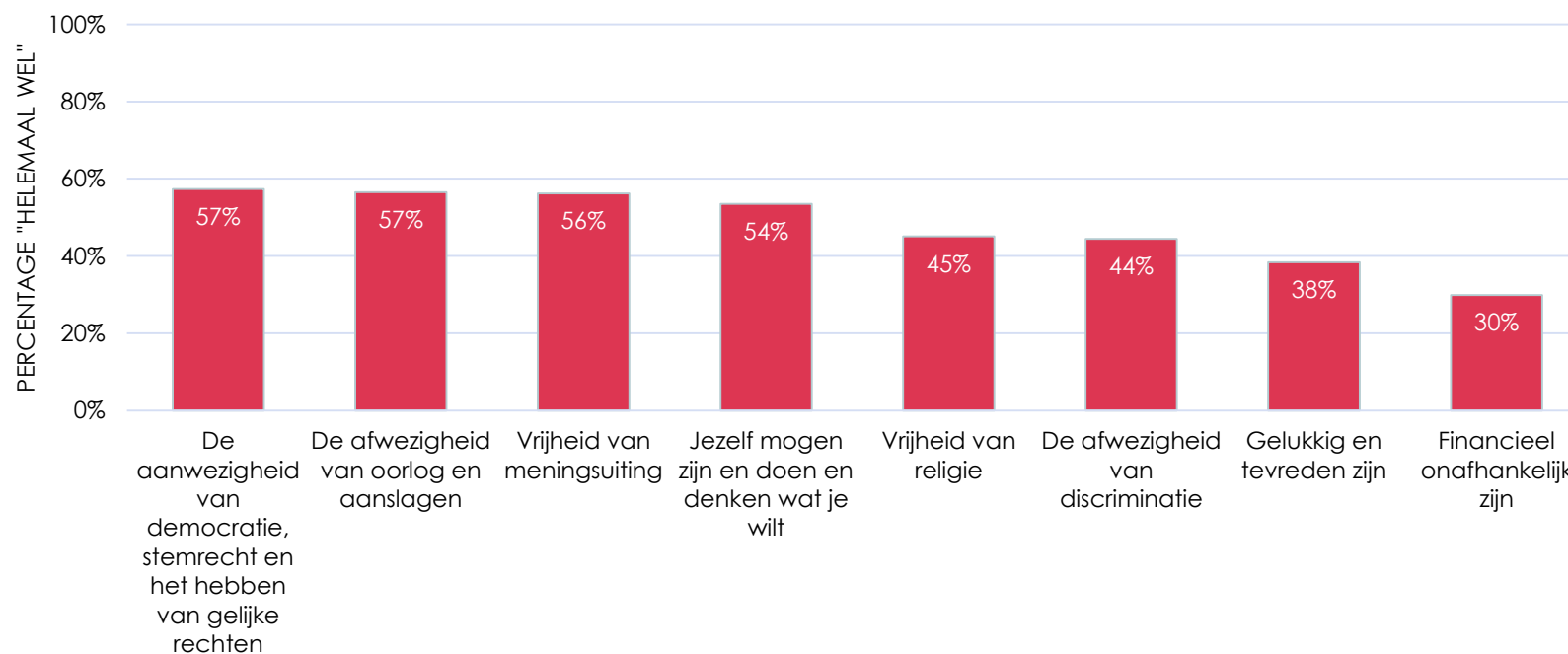
Ook jongeren (16-24 jaar) noemen voornamelijk de Tweede Wereldoorlog als het gaat om gebeurtenissen uit de historie die hebben bijgedragen aan het beeld dat men heeft over vrijheid. Opvallend is dat de aanslagen van 11 september 2001 bij jongeren minder een rol spelen voor hun ideeën over (on-)vrijheid dan bij de gehele bevolking. Verder zijn het thema's als slavernij, vrouwenemancipatie, de aanslagen in diverse Europese steden, kiesrecht voor iedereen, de Holocaust en Europese samenwerking die een bijdrage hebben geleverd. Overige onderwerpen worden door 16% of minder van de groep jongeren aangehaald.

Uitgelicht: welke gebeurtenissen zijn van belang bij ideeën over vrijheid en onvrijheid van de tweede generatie met niet-westerse migratieachtergrond?

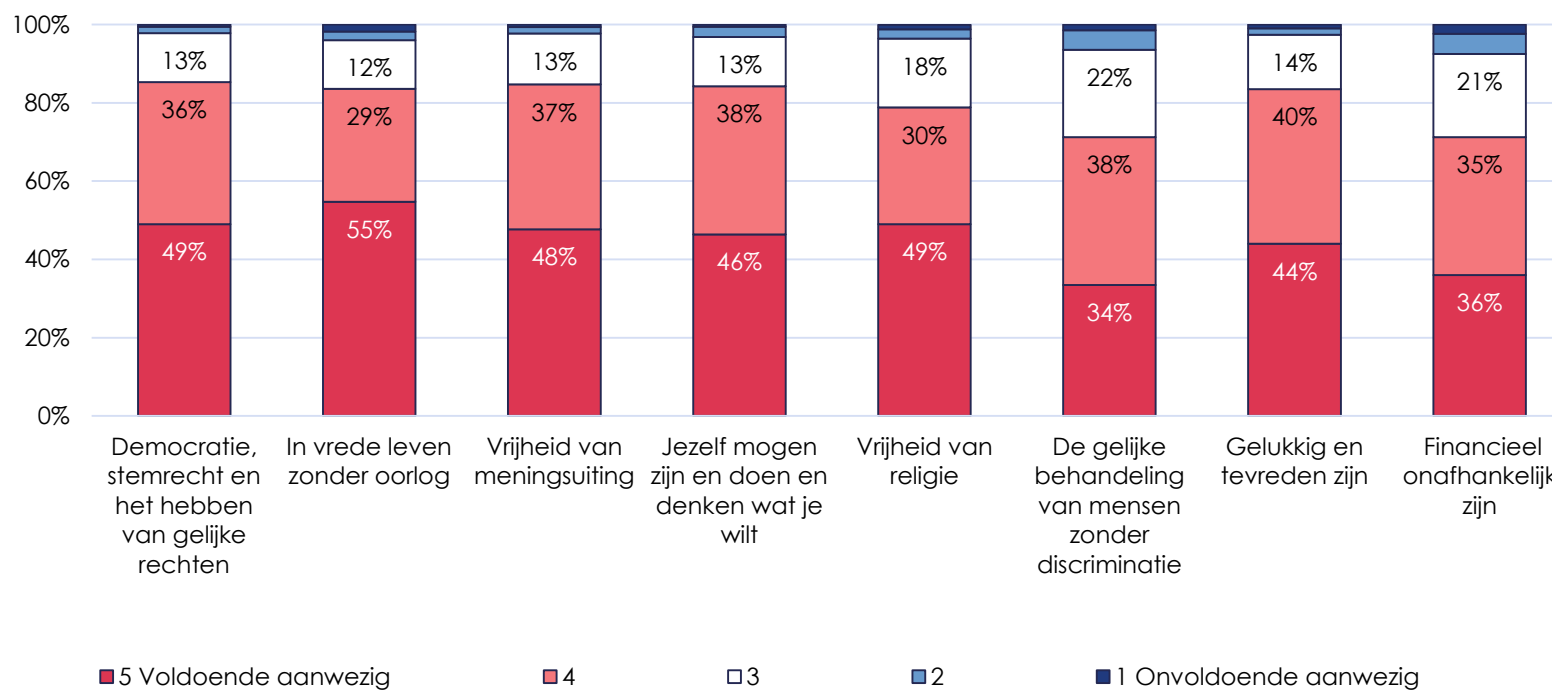
Voor de tweede generatie met een niet-westerse migratieachtergrond geldt dat de thema's slavernij en de Tweede Wereldoorlog elkaar benaderen in de invloed op de ideeën die onder deze groep leven over vrijheid en onvrijheid. Verder spelen terroristische aanslagen een rol, zowel de aanslagen van 11 september 2001 als die in verschillende Europese steden. Onderwerpen die niet in de afbeelding staan werden door 16% of minder van de tweede generatie met een niet-westerse migratieachtergrond genoemd.

Welke zaken hebben te maken met vrijheid?

Om een onderscheid te kunnen zien tussen de onderwerpen, is alleen het aandeel dat de hoogste score ('helemaal wel te maken met vrijheid') in de afbeelding hierboven getoond. Dan zien we dat de aanwezigheid van democratie, stemrecht en gelijke rechten, de afwezigheid van oorlog en aanslagen, de vrijheid van meningsuiting en jezelf mogen zijn en doen en denken wat je wilt, de belangrijkste thema's zijn voor Nederlanders als het gaat om vrijheid. Er wordt niet vaak gezegd dat een thema (*helemaal*) niet met vrijheid te maken heeft. Bij financieel onafhankelijk zijn zien we de grootste groep die aangeeft dat dit voor hen niet met vrijheid te maken heeft, echter is dit ook maar 8%.

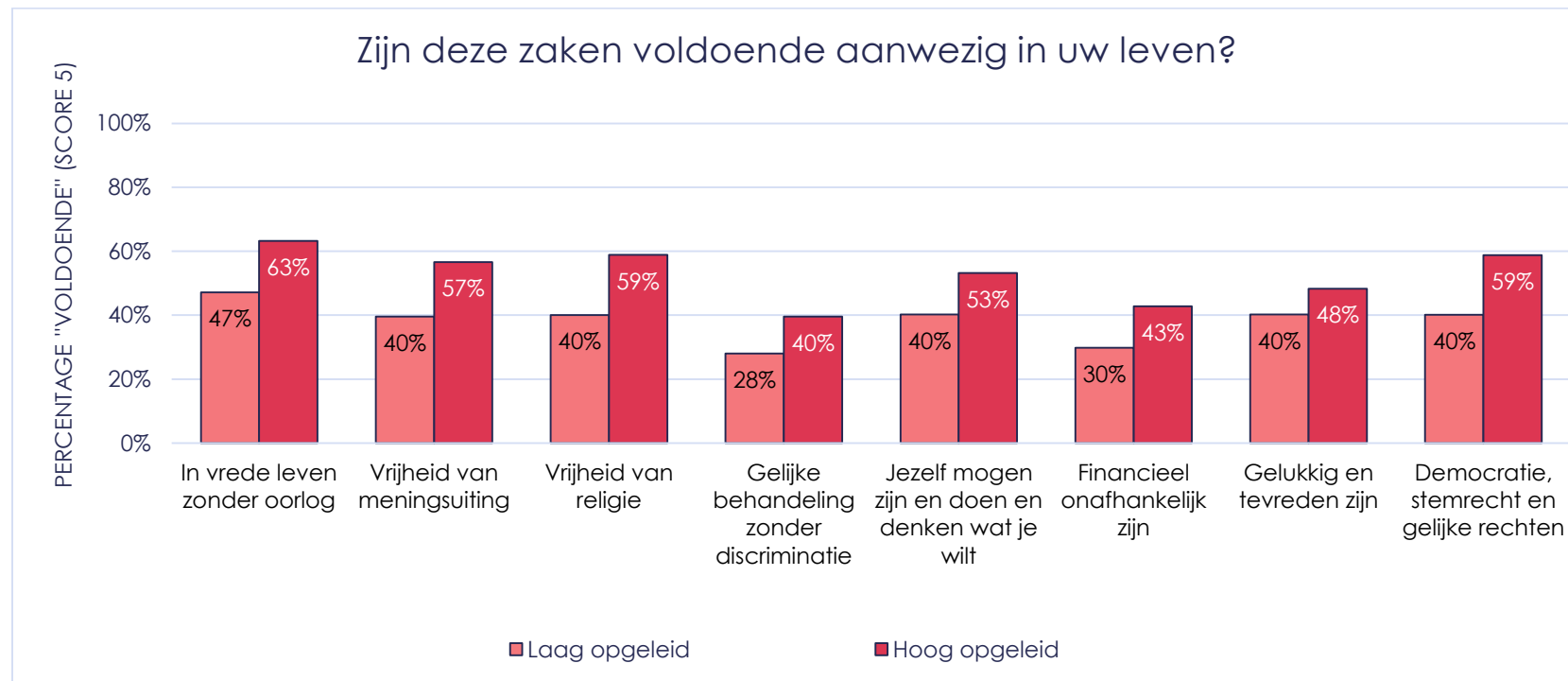
Zijn deze zaken voldoende aanwezig in uw leven?

Van de meeste voorgelegde zaken vindt een ruime meerderheid dat dit voldoende aanwezig is in hun leven: in de figuur hierboven is in het rood te zien dat veel mensen een score 4 of 5 geven (op een schaal van 1-5). Als we kijken naar de allerhoogste score, dan zien we dat wanneer het gaat om gelijke behandeling zonder discriminatie en financiële onafhankelijkheid circa een derde uitermate tevreden is over de aanwezigheid van deze zaken in het eigen leven.

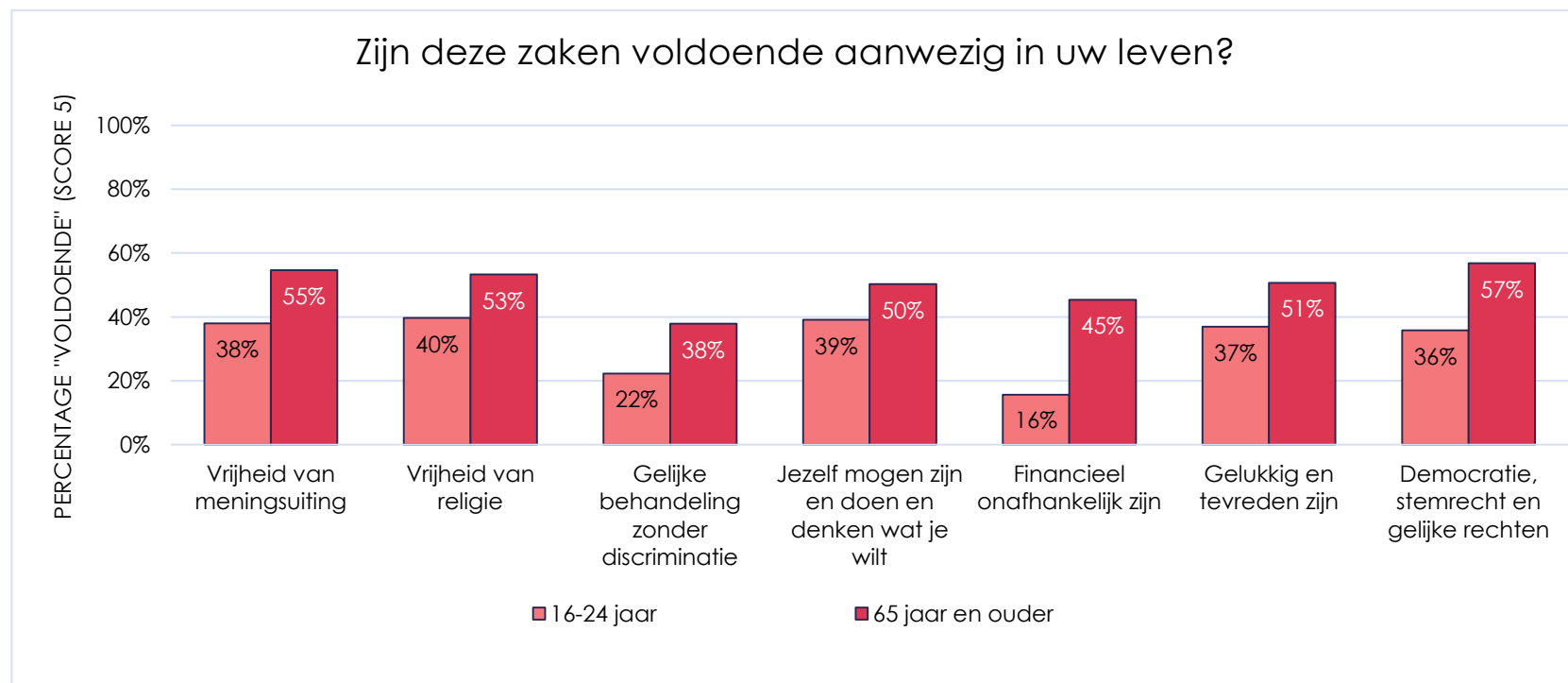
TEVREDENHEID OVER EIGEN LEVEN

OPLEIDINGSNIVEAU

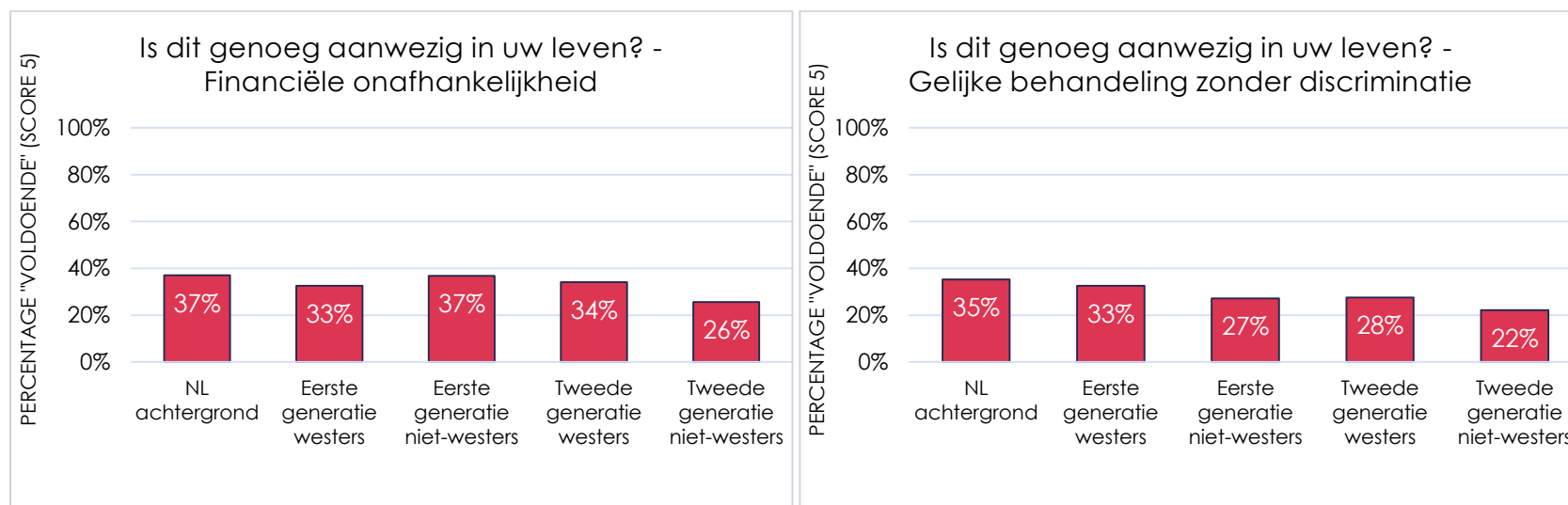
Op de vraag in welke mate zaken op het gebied van vrijheid voldoende aanwezig zijn, geven weinig mensen aan dat iets onvoldoende aanwezig is in hun leven. In de figuur hierboven zijn alleen de percentages afgebeeld die de hoogste score hebben gegeven ('voldoende aanwezig'). Lager opgeleiden (basisschool, vmbo, mbo) geven over het algemeen *minder hoge scores* dan hoger opgeleiden (havo/vwo, hbo, universiteit).

LEEFTIJD

De leeftijdscategorie **16-24 jaar** (die voor een deel nog thuis woont) wijkt af van de andere categorieën, doordat zij van de meeste vrijheden *minder vaak* aangeven dat deze voldoende aanwezig zijn in hun leven (score 5). Dit geldt bijvoorbeeld in hoge mate voor financiële onafhankelijkheid (16% van de jongeren geeft de hoogste score en zegt dat dit helemaal voldoende aanwezig is tegenover 45% van de **65-plussers**). Ook bij zaken als vrijheid van meningsuiting, gelijke behandeling van mensen zonder discriminatie, jezelf mogen zijn en doen en denken wat je wilt, gelukkig en tevreden zijn, democratie, stemrecht en het hebben van gelijke rechten ervaren de 65-plussers veel meer vrijheid dan jongeren. Hierbij zitten de verschillen er vaak in dat de 65-plussers de hoogste score toekennen (zie grafiek) en dus vinden dat het helemaal voldoende aanwezig is in hun leven en de jongeren daar qua score relatief vaak net onder zitten.

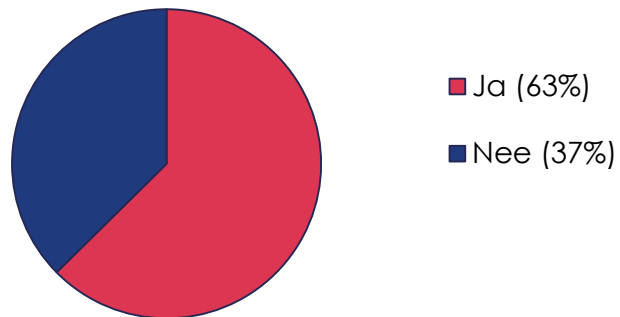
MIGRATIEACHTERGROND

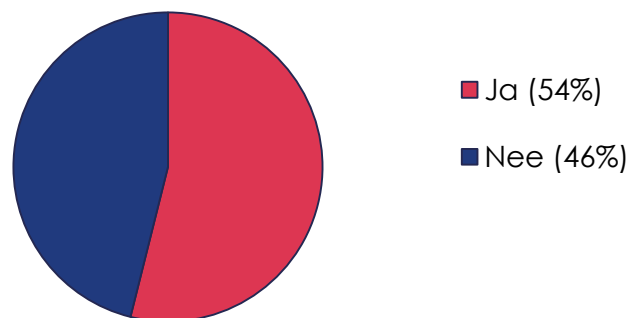
Als we kijken naar wie de hoogste scores geven op de mate waarin zaken aanwezig zijn in het eigen leven, dan zien we over het algemeen dat de **tweede generatie** met een **niet-westerse** achtergrond het *minst vaak* uitermate tevreden is. Dit geldt bijvoorbeeld voor financiële onafhankelijkheid en gelijke behandeling, zoals te zien in de figuren hierboven. Alleen bij de vrijheid van religie zien we geen verschillen tussen de groepen.

Denkt u dat u zelf iets kunt doen om uw eigen vrijheid te beschermen?

Denkt u dat u zelf iets kunt doen om de vrijheid van anderen te beschermen?

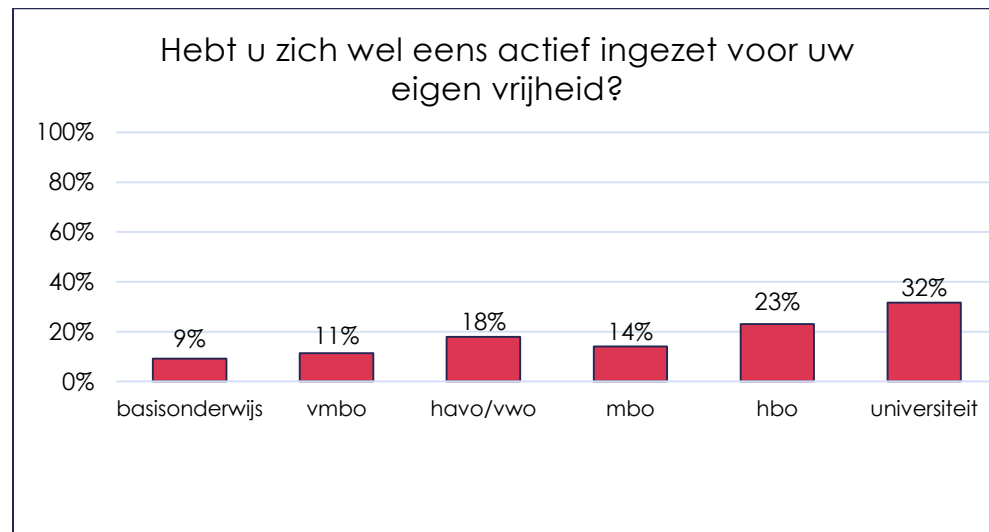
Beschermen van vrijheid

63% denkt dat je iets kunt doen om je *eigen* vrijheid te beschermen. Over het beschermen van de vrijheid van anderen is men iets minder optimistisch: 54% denkt dat dit mogelijk is. Bijna een vijfde van de ondervraagden heeft zich weleens actief ingezet om de eigen vrijheid te beschermen. Opvallend is dat 5% van de groep die denkt dat je je eigen vrijheid *niet* kunt beschermen zich toch weleens actief heeft ingezet voor de bescherming van de eigen vrijheid. Als het gaat om de vrijheid van anderen is hetzelfde patroon zichtbaar.

69% van de mensen die zich weleens inzetten voor de eigen vrijheid heeft dit ook gedaan voor anderen.

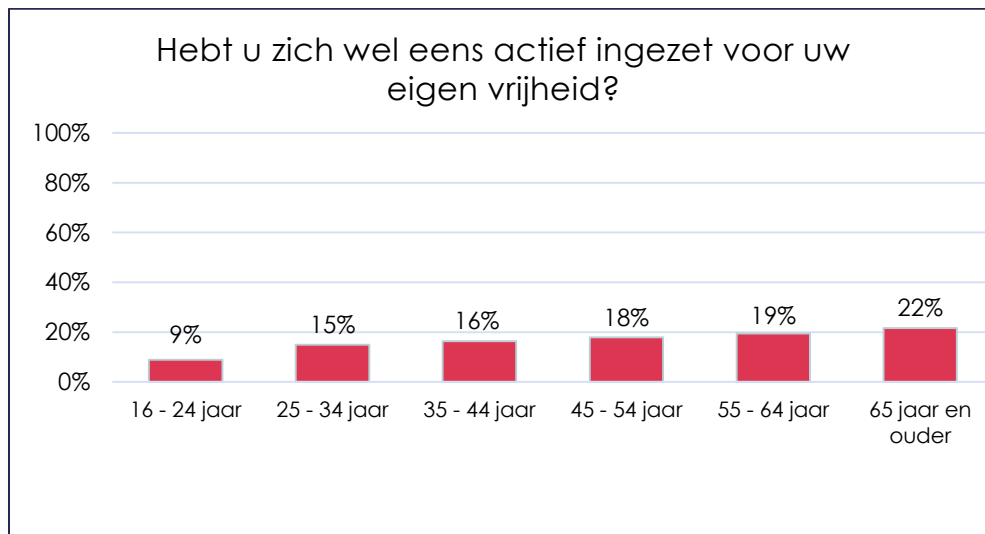
INZET VOOR DE VRIJHEID

OPLEIDINGSNIVEAU

Van de mensen met een **universitaire** opleiding heeft 32% zich weleens actief ingezet voor de eigen vrijheid, onder mensen met als hoogste opleidingsniveau **basisschool** (9%) of **vmbo** (11%) ligt dit aandeel een stuk lager. Dezelfde verschillen zijn zichtbaar wanneer je kijkt naar de mate waarin men zich weleens heeft ingezet voor de vrijheid van anderen.

LEEFTIJD

Jongeren hebben zich *minder vaak* ingezet voor zowel de eigen vrijheid (**16-24 jaar**: 9%) als de vrijheid van anderen (8%) dan **65-plussers** (22% voor eigen vrijheid en 21% voor vrijheid van anderen).

MIGRATIEACHTERGROND

Er zijn geen verschillen tussen mensen met een Nederlandse achtergrond of mensen met een migratieachtergrond wanneer het gaat om de inzet voor vrijheid.

Hoe heeft u zich actief ingezet voor de vrijheid van anderen?

"Ben actief voor Amnesty en actief bij GroenLinks."

"Door voor mensen op te komen die het zelf niet konden. Toen ik in Amerika woonde ging ik vaak naar de rechtbank om op vrijwillige basis voor kinderen op te komen die het zelf niet konden."

"Ondersteunen van het recht om geboren te worden. Pro-life."

"Protest tegen Vietnam oorlog."

"We hebben 4,5 jaar een dakloze uitgeprocedeerde asielzoeker opgevangen."

Opkomen voor de eigen vrijheid

Wat doen mensen die zich actief inzetten voor de eigen vrijheid?

Mensen die als militair uitgezonden zijn geweest vinden dat ze voor hun eigen vrijheid hebben gevochten. Ook geven mensen aan in demonstraties te hebben meegelopen of lid te zijn van een bepaalde politieke partij of gebruik te hebben gemaakt van hun stemrecht.

Verder worden heel persoonlijke verhalen aangehaald: iemand vertelt ondanks de wens van de ouders toch aan de eigen partnerkeuze te hebben vastgehouden. Verder zijn er verschillende mensen die een punt hebben gezet achter een relatie van geweld of onderdrukking.

STEEKPROEF

Voor deze studie is gebruik gemaakt van het LISS panel van CentERdata. Het LISS panel is een representatieve afspiegeling van de Nederlandse bevolking en bestaat uit circa 5.000 huishoudens en 7.000 individuele panelleden. Deze huishoudens krijgen maandelijks vragenlijsten voorgelegd over verschillende onderwerpen. De steekproef wordt getrokken door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS): het is niet mogelijk jezelf aan te melden voor het panel.

Aan het Nationaal Vrijheidsonderzoek 2020 hebben 1.769 panelleden deelgenomen: 1.757 respondenten hebben de volledige vragenlijst ingevuld. Bij de steekproeftrekking is rekening gehouden met de landelijke verdeling naar migratieachtergrond, zodat ook de verdeling in de steekproef nagenoeg hetzelfde is. Tevens zijn extra jongeren (16-17 jaar) geselecteerd, omdat deze groep normaal gesproken achterblijft in de respons.

RESPONS

De uitgenodigde panelleden hadden van 2 tot en met 31 maart 2020 de tijd om de vragenlijst in te vullen. Naast de uitnodiging is er in deze maand twee keer een herinnering gestuurd aan de mensen die tot dan toe niet hadden geantwoord. Voor de deelname kregen respondenten een financiële vergoeding. Uiteindelijk heeft 79% de vragenlijst volledig ingevuld.

SAMENSTELLING NAAR LEEFTIJD

	Steekproef NVO 2020	Populatie (bron: CBS 2018)
16 - 24 jaar	10%	13%
25 - 34 jaar	13%	15%
35 - 44 jaar	12%	14%
45 - 54 jaar	16%	19%
55 - 64 jaar	19%	16%
65 jaar en ouder	30%	22%

SAMENSTELLING NAAR OPLEIDINGSNIVEAU

	Steekproef NVO 2020	Populatie (bron: CBS 2018)
Basisonderwijs	10%	10%
Vmbo, mbo1, avo onderbouw	20%	21%
Havo, vwo	10%	10%
Mbo 2, 3, 4	23%	29%
Hbo	25%	19%
Universiteit	12%	11%

SAMENSTELLING NAAR MIGRATIEACHTERGROND

	Steekproef NVO 2020	Populatie (bron: CBS 2019)
Nederlandse achtergrond	78%	77%
Eerste generatie westerse migratieachtergrond	5%	5%
Eerste generatie van niet-westerse migratieachtergrond	7%	7%
Tweede generatie van westerse migratieachtergrond	5%	5%
Tweede generatie van niet-westerse migratieachtergrond	5%	6%

SAMENSTELLING NAAR GESLACHT

	Steekproef NVO 2020	Populatie (bron: CBS 2019)
Man	47%	50%
Vrouw	53%	50%

SAMENSTELLING NAAR PROVINCIE (Huishoudniveau)

	Steekproef NVO 2020	Populatie (bron: CBS 2018)
Groningen	5%	4%
Friesland	4%	4%
Drenthe	3%	3%
Overijssel	6%	6%
Flevoland	2%	2%
Gelderland	15%	12%
Utrecht	7%	7%
Noord-Holland	16%	17%
Zuid-Holland	20%	22%
Zeeland	2%	2%
Noord-Brabant	15%	14%
Limburg	7%	7%

VERSCHILLEN

Als in deze rapportage wordt gesproken van verschillen, betekent het dat het een significant resultaat betreft. Er is rekening gehouden met een p-waarde van 0.05. Dit betekent dat bij een significant resultaat, de kans dat het gevonden verschil op toeval berust, 5% of minder is.